

Ferdinand von Wrangell'i nimeline

Roela Põhikool

OOS – ROELA
KULTUURIPILDIS
XX SAJANDIL

Koostaja: Kaja Jaanson

9. klass

Juhendaja: Maret Tralla

Roela 2005

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1 Roela oosi kujunemislugu	5
2 Roela mägi ja ajaloorada	7
2.1 Kondiliiva auk	8
2.2 Ristivärava mägi	8
2.3 Taevatee	9
2.4 Taevamägi	9
2.5 Katlaauk	9
2.6 Roela mäed	10
2.7 Puusepa järv	11
2.8 Kõrtsikoppel	13
3 Roela mägi ja loodusrada	14
3.1 Matk Roela mäele	16
3.2 Roela mägi ja tähtsamad puuliigid	16
3.3 Roela mägi ja mõned erilised linnuliigid	19
3.4 Roela mägi ja mõned iseloomulikud loomaliigid	20
3.5 Roela mäe iseloomulikud taimed	21
4 Roela mägi ja isetegevus	23
4.1 Roela mägi – kultuurielu	24
4.2 Pilk minevikku	25
4.3 Segakoori ajalugu	26
4.4 Tuletõrje seltsimaja	27
4.5 Mees- ja naisansamblid	28
4.6 „Muusikapäevad '88“	29
4.7 Virulaste päevad	30
4.8 Missindus	32
4.9 „Rommelgas!“	33
4.10 Laululava	34
5 Roela mägi ja sport	35
5.1 Märt Kõiv, kehalise kasvatuse õpetaja 1958-1967.a.	35

5.2	Ülo Raudsepa meenutusi	36
5.3	Mart Vildi mälestusi	37
5.4	Hannes Põllu meenutused.....	38
5.5	Hannes Põllu, kehalise kasvatuse õpetaja 1989-1998.a.	39
5.6	Meenutab H.-M. Moor	39
5.7	Balkanitele!.....	40
6	Meie oosi-äärsed.....	42
6.1	Kolme põlvkonna lapsed	42
6.2	Majake oosi jalamil	46
6.3	Minu juured on Mäekaldas kinni.....	47
7	Roela mägi – inimese psühholoogiline tasakaalustaja	49
8	Roela männik kui vääriselupaik	52
8.1	Vääriselupaikade kaitseks	52
8.2	Ürgse looduse võlu	53
	Kokkuvõte.....	54
	Kasutatud allikate ja kirjanduse loetelu	55

SISSEJUHATUS

Käesoleva kodu-uurimistöö teema „Oos – Roela kultuuripildis XX sajandil“, valisin sellepärast, et Roela oosiga ehk vallseljakuga on seotud meie igapäevaelu Roelas. Oma töös uurin, kuidas on seotud oos ja kultuur ning missugused väärtused peituvad selles ja miks võime öelda, et Roela oos on kui vabaõhumuuseum.

Roela oos on eriline paik Eestis ja võib-olla ka kogu maailmas, sest küla keskelt läheb läbi Eesti pikim, Roela-Mõdriku oos, jaotades küla kaheks: Roela Teeääre ja Roela Allkülaks. Oma töös kasutan sõna mäge, mitte oos, just sellepärast, et Roela rahvas on põlvest-põlve kasutanud ja edasi andnud sõna mägi, mitte vallseljak või oos.

Töö on jaotatud kaheksaks peatükiks. Esimene peatükk „Roela oosi kujunemislugu“, annab ülevaate Eesti pikima Roela-Mõdriku oosi tekkimisest 11 000-13 000 aastat tagasi. Teine peatükk „Roela mägi ja ajaloorada“ tutvustab legende ja lugusid Roela mäest, mis on edasi antud põlvest-põlve. Kolmandas peatükis „Roela mägi ja loodusrada“ saame teada, millised puud, põõsad ja taimed kasvavad ning missugused linnud-loomad elavad mäel. Neljas peatükk „Roela mägi ja isetegevus“ näeme, kuidas mägi on tihedalt läbi põimunud rahvuskultuuriga. Viiendas peatükis „Roela mägi ja sport“ jutustab sellest, kuidas on sport seotud mäega. Kuuendas peatükis „Meie oosi äärsed“ saavad sõna need, kes elavad oosi ääres. Seitsmes peatükk „Roela mägi – inimese psühholoogiline tasakaalustaja“ räägib, et mägi annab meile võimaluse oma elust osa saada. Ta võtab meie pinged ja valud enesele, annab vastu rahu ja tasakaalu. Kaheksas peatükk „Roela männik kui vääriselupaik“ annab ülevaate, mida teha vääriselupaikade kaitseks.

Uurimistöö põhineb suures osas mälestustel, lisaks ajakirjanduses ilmunud artiklitel ja suulistel meenutustel ning raamatutes ilmunud andmetel.

Selle töö valmimiseks andsid oma osa paljud Roela inimesed. Tänu neile see töö valmiski.

1 ROELA OOSI KUJUNEMISLUGU

Roela alevik koos piirnevate küladega asub Pandivere kõrgustiku idaserval. Piir Alutagusega kulgeb mööda Rasivere-Aravuse joont, mis ongi piirkonna idapiiriks. Pandivere kõrgustiku iseloomulikumateks mandrijää servamoodustisteks on radiaalsete ooside ahelikud.

Oos on vallseljak, mandrijää sulamisvee setteist koosnev vallikujuline pikk kitsas pinnavorm. Oos on geoloogiline liustikutekkeline pinnavorm ja samas ka eluta loodusemälestis jääajast. Oosid on tekkinud mandrijää avalõhedes ja tunnelites voolanud jõgede setetest. Kui jääseinad setete ümber ära sulasid, vajusid setted raskusjõu tulemusena allapoole ning kujunesid järskude nõlvadega seljakud. Seega oli oosi hari kunagi jääõhede lookleva jõe põhi. Paarikümne meetri laiused oosid võivad maastikke oluliselt mitmekesistada. Üks neist ahelikest Mõdriku-Roela vallseljak ilmestab piirkonna maastikku. Vallseljaku huvitavam osa jääbki Roelasse. Siin on tihedalt kõrvuti ja järjestikku järsuservalised kuni 25 kraadise kaldega ja kuni 17 m kõrgused oosid. Mõdriku-Roela vallseljak on tervikuna maastikukaitseala. (2.1)

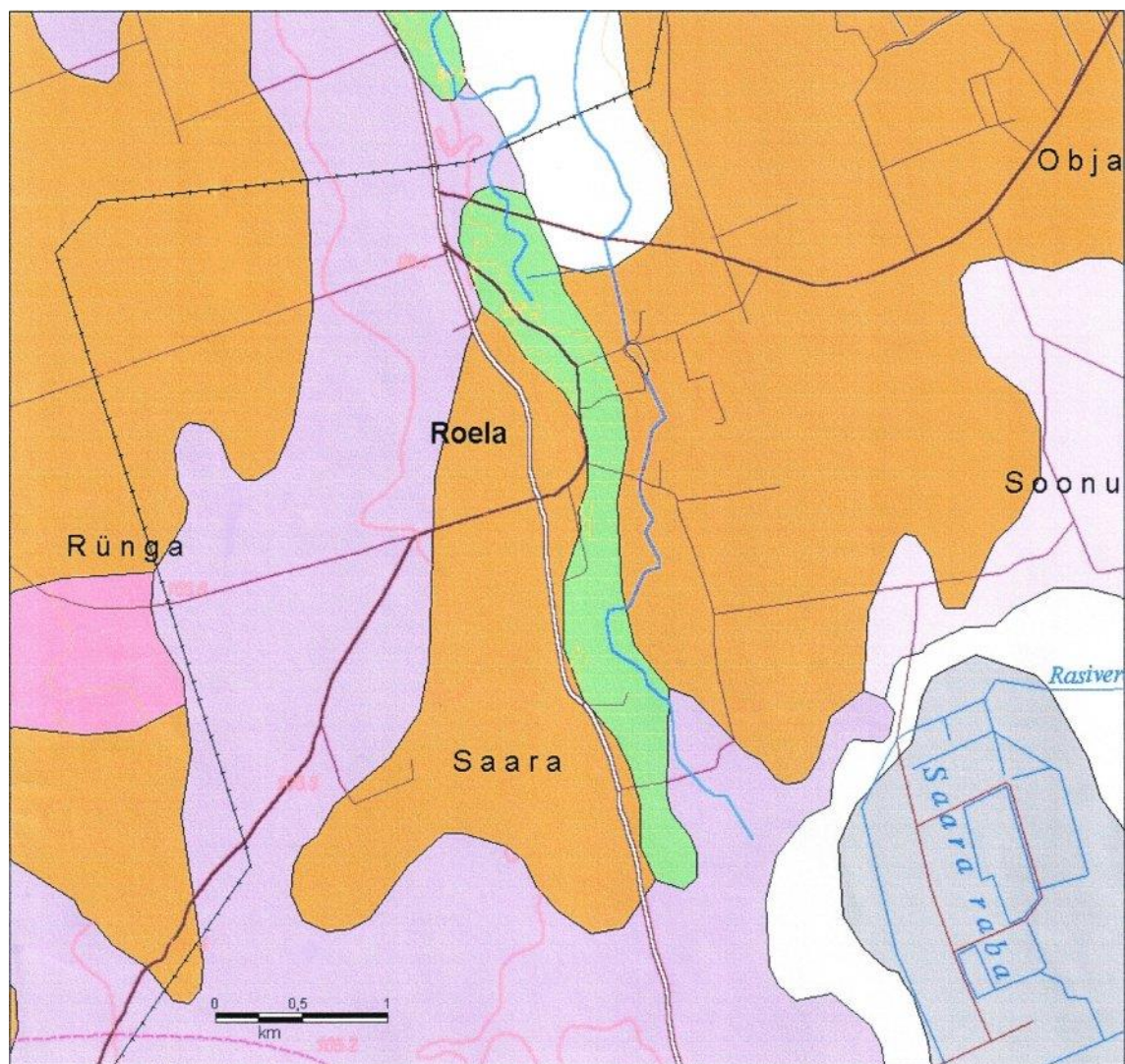
Praegu ei kahtle enamik uurijaist, et oosid on tekkinud liustikujõgedes. Et ooside morfoloogia ja siseehituse erinevused on suured, on ka rohkesti kujunemisteooriaid, igaühel oma head ja vead. Jämedamates joontes võib neid liigitada kas jää-, delta-, sāngi- või tunneliteooriasse. Tunneliteooria loojad P. W. Strandmark, H. Philipp jt. oletavad ooside kujunemist jääsisestest või jääalustes tunnelites, mille ummistumine põhjustas tunneli setetega täitumise. Jääseinte sulamisel jäid setted oosidena maha.

Kõik ooside tekketeooriad, üks suuremal, teine vähemal määral, on rakendatavad ka Eesti ooside geneesi tõlgendamisel. Suurem hulk Eesti oose on arvatavasti kujunenud sāngi-teooria kohaselt avalõhedes, millega hästi seletub nende looklevus ja setete terasuurse vaheldumine. Pikkade, järsunõlvaliste ja teravaharjaliste ooside geneesi selgitamiseks sobib kõige paremini tunneliteooria. Oosivorm kujunes seal arvatavasti jääseinte sulamise järel settematerjali laialivalgumisest, mis tekitas varikaldeliselt järskude nõlvadega seljakuid. Ka kohati moreeniga kaetud, mattunud orgusid lõikavad, vastu alusreljeefi kallakut kulgevad (Mõdriku-Roela-Paasvere) ja põimuvad oosid on tõenäoliselt kujunenud liustikutunnelites. Tunneli suudme kinnivajumine sundis veevoolu uut väljapääsu otsima, mille tulemusena varasema deltakuhiku kõrvale kujunes uus, paralleelne või lõikuv. Võimalik on, et osa lõhedest ulatus maapinnani ning rööpsete ooside vahelised nõod tekkisid liustikujõe sāngis saari moodustanud ja settematerjali kuhjumist takistanud jäätükkide kohale. (4.2., 124-125)

Roela oosidel kasvab kaunis sūrjemännik, riigimetsa 34 ha suurusel alal on mets kaitse all. Sūrjemetsad kasvavad ooside, moreenküngaste ja voorte lagedel ning nõlvadel. Taimestikuliselt sarnanevad salumetsadele (seda tingib toiteainerikas muld) ning loometsadele (seda tingib suvel päikesepaistelisel nõlvadel ja lagedel põud). Ülaosas valitseb mänd, madalamal kuusk ja lehtpuud. Varakevadel annavad ilmet saluained (sinilill,

kevadine seahernes jt), hiljem loopealsetele omased liigid (nurmenukk, metsülane, angerpist, kuldkann jt), leidub käpalisi.

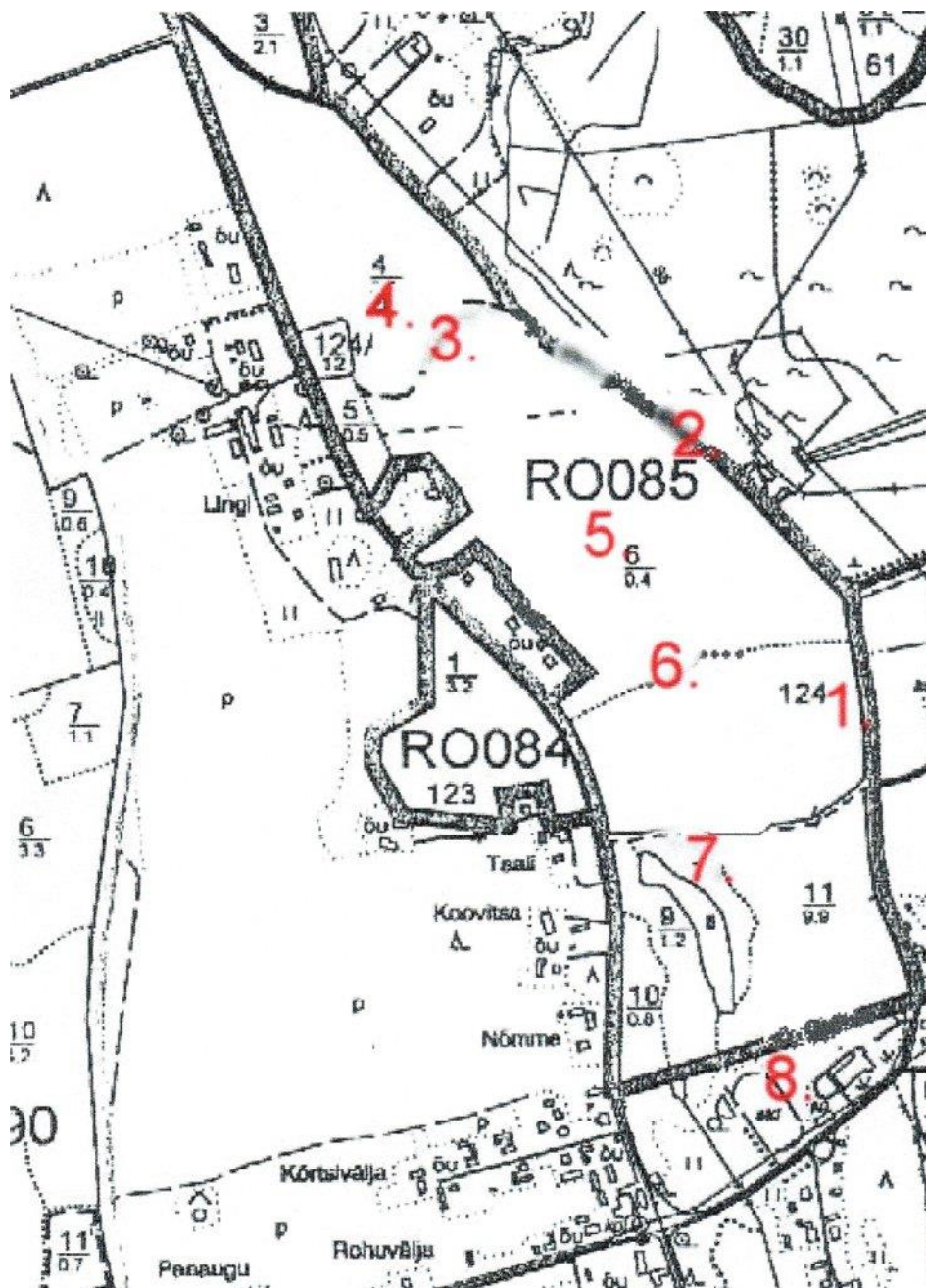
Sürjametsale tunnustaimed: sarapuu, karutubakas, kevadtaim, keelikurohi, pune, hõbemark, mägiristik, kuldkann, angerpist, maikelluke. Metsakäharik, loodehmik, kadrisammal, hammas-tähtsammal. Tunnusloomad: päiklimänsak, kuklased ja osades metsades ka käsitiivalised. (2.1)

Roela ümbruse kvaternaarisetete kaart.

Kõige markantsemaks pinnavormiks, mis Roelat läbib on oos (kaardil roheline). Oos ise on ca 15 km pikk ja algab tüki maad kaardilehest põhja pool. Oos lõpeb Saara raba juures. Oos on orienteeritud enam-vähem põhja-lõuna suunaliselt ja selliseid oose nimetatakse radiaalseteks oosideks. Oosid koosnevad jääjõelise tekkega kruusast ja liivast. Kaardilehele jääb veel moreen (pruun), alvar (punane), jääjärvelised setted (sinised) ja erinevad turbad (hallid alad). (1.1.10.)

2 ROELA MÄGI JA AJALOORADA

Kvartal RO085 1:10000 (1.1.16.)

1. Kondiliiva auk
2. Ristivärava mägi
3. Taevatee
4. Taeva mägi
5. Katlaauk
6. Roela mäed
7. Puusepa järv
8. Kõrtsikoppel

2.1 Kondiliiva auk

Kondiliiva auk 2005.a.

Kondiliiva auk on pärit sellest ajast, kui oli orjaaeg. Siis maeti sinna mõisa orjad, kes ära surid. Kuna ei olnud veel surnuaedu. Sellest tuligi nimetus „Kondiliiva auk“.

Kondiliiva august on leitud inimeste luid, sealt on leitud veel nõõpe ja helmeid. (1.1.16., 2)

2.2 Ristivärava mägi

Ristivärava mägi asub selle tee ääres, mis tuleb Roela mõisast ja keerab paremale Rakvere poole, päris Uuemõisa lähedal.

Mägi sai oma nime sellest, et seal olnud ennem ristikujuline värav. Rada, mis viis ristivärava mäele oli liivatatud ja kahele poole rada on istutatud haavad. Saksad jalutasid seda mööda Roela mõisast Uusmõisa. Haava liiginimi on tremula (lad. k. „värisev“) rõhutab tema lehtede eripära: lakkamatut habisemist.

Legend haavapuu kohta on järgmine: rist, millel Kristus ristilööduna suri, olnud haavapuust. Pärast seda haavad kardavad, et nemad on järgmised puud, millest rist tehakse ja sellepärast nad värisevadki. Aga tegelikult tuleneb haavalehe liikumine tema morfoloogilisest eripäradest: haava suur ja peaaegu ümmargune leht (lehelaba laius ja pikkus on keskmiselt 6-7 cm) ja kinnitub puule pika (keskmiselt 5 cm) ja veidi laperguse lehe-rootsu abil. Seetõttu põhjustab väiksema õhu-

liikumine lehtede „laperdamist“.

Ristivärava mäel kasvasid suured kuused. Vanasti inimesed näinud, kuidas kuuskede ladvad põlenud leekides. Samuti nähtud ristivärava künkal liikumas mustas riides naist.

Ükskord läinud hilisel ajal sealt keegi mõisa ja temal olnud ristivärava künkal vastas kaks „kuradi“. Jooksnud ta suure kiiruga koju. Tulnud siis üks julgem mees asja selgitama ja leidnud, et tõepoolest tee peal olid „kuradid“, kuid lähemal vaatlemisel osutusid need kaheks vasikaks, kes seisis tee peal. (2.2.)

2.3 Taevatee

Taevatee asub seal, kus käib üle Roela mäe tee metskonna juurest Kondiliiva augu juurde.

Seda teed mööda pääses vanasti Roela mõisa. Postimaja juurest enne teed ei käinud, kui ehitati sinna kõrts, siis tehti ka tee, mis on praegugi olemas. Kõik, kes tahtsid minna Roela mõisa, pidid minema taevateed mööda. Teine tee läks läbi Karila raba, seda mööda sõitsid peamiselt mõisnikud. Taevateeks nimetati sellepärast, et tuli minna kõrgele nagu taevasse. (l.1.16., 10)

Taevatee 2004.

2.4 Taevamägi

Taevamägi on saanud oma nime sellest, et ta asub taevatee lähedal kõrgel mäel.

Taevamägi on järsu servaga mägi. Seistes Taevamäel, me ei näe mäe serva. Vanasti sõitsid suuskadega sellest mäest alla ainult kõige julgemad poisid. (2.2.)

Taevamägi 2004.

2.5 Katlaauk

1) Elas kord siin Rootsi kuningas. See oli suure Põhjasõja ajal, kui venelane peale tungis. Kuningas oli suure varanduse omanik. Pealetung oli äge ja kuningas hakkas mõtlema, mis teha rahaga. Mõtles, mõtles ja lõpuks jõudiski otsusele.

Ta laskis valmistada suure katla, selle katla täitis ta rahaga. Hiljem kui kuningas suri, ei teadnud keegi, kus see raha on. Arvati, et jaanilaupäeva õhtul hakkab see koht helendama ja kolm kuradit tantsivad selle heleda koha ümber. Keegi ei julgenud sinna vaatama minna. Kui järgmisel päeval vaatama mindi, siis ei olnud seal muud kui suur auk.

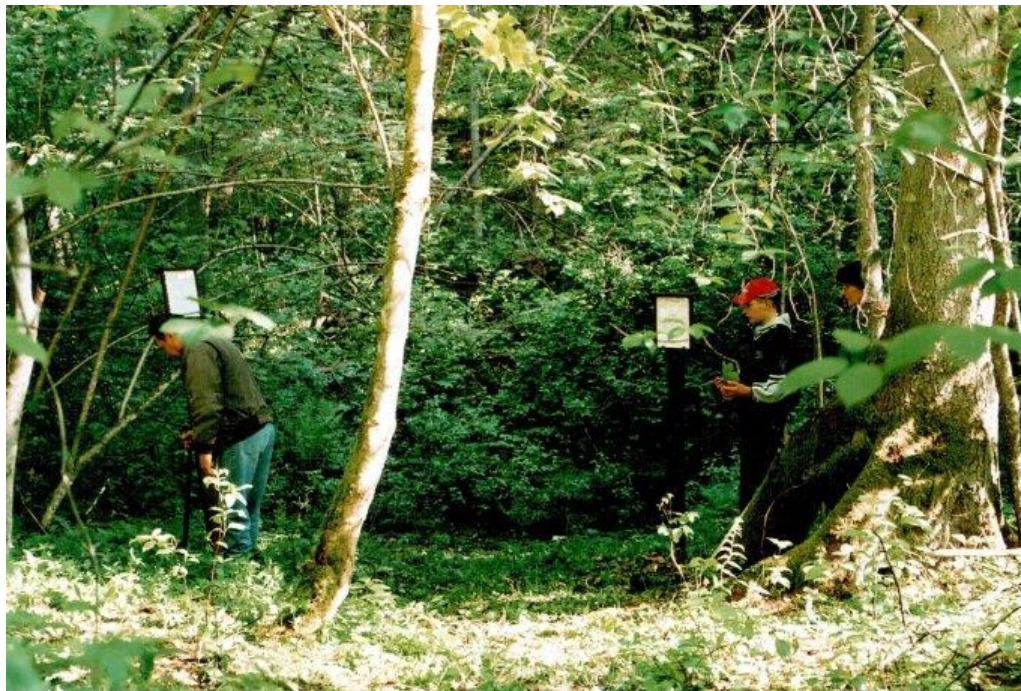
Seda auku hakatigi nimetama katlaauguks.

2) Üle katlaaugu olnud puu. Puul rippunud pada. Kui oli kuulda, et tuleb sõda, panid Roela parunid varanduse patta ja lasksid paja põhja.

3) Ühele mõisa virtinale oli öeldud, et ta saab osa katlaaugu rahast endale, kui ta toimib õiglaselt. Tal kästi jagada osa raha vaestele, osa parunile, osa endale võtta.

Jaaniõhtul läks virtin pada vaatama. Vaatab, vaatab ja näeb, pada tõuseb. Virtin mõtles, et talle jätkub sellest rahast, parunile samuti, kuid vaestele küll mitte. Kui ta seda mõtles, vajus pada vette ega tõusnudki enam.

4) Katlaauku olid parunid sõjaajal peitnud oma raha. Pärast aga oli seda kuulnud üks juut, kes oli olnud väga rahaahne ning tahtnud seda kohta ära osta. Kuid seda ei müüdnud ära. (1.1.16., 5-7)

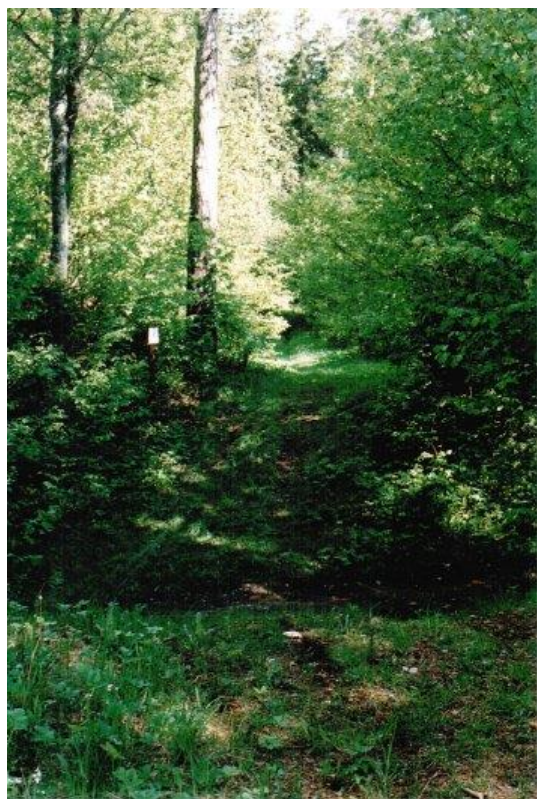

Katlaauk 2004.

2.6 Roela mäed

Roelas on tähtsam mägi Mõisamägi. Mõisamäel käisid ainult parunid ja paruniprouad. Sinna teisi ei lubatud. Seal mäel olid kivist laud ja trepid. Mõisamäe kõrval on Külamägi.

Külamäel käisid kõik. Kahe mäe vahel on tee, mida nimetatakse Karjateeks, sealt käisid mõisa loomad. Karjatee kõrval olevat tõusu nimetatakse Spordimäeks, kuna sealt kulgesid jooksu- ja suusarajad. (1.1.16., 1)

Balkani mägi asub Saara külas, praegu on sealt veetud osa mäest ära. Teda hakati hüüdma sellepärast Balkaniks, et seal elas üks mees. Ta majahütt oli otse keskpaika mäe. Tema nimi oli Balkani Juhan. Kuid kõik ümbruskonna inimesed hüüdsid teda Balkani vanameheks. Ning sellest Balkani Juhanist tuligi mäele selline nimetus. Seal mäel elasid veel Raigu Kai ja Vitsiku Ants. Pärast oli see talu Balkani mäeaheliku osa. (1.1.16., 11-12)

Sotsi mägi asub Roela kooli endise internaadi juures. See on paraja suurusega kruusaaug, mille ääres lõsutas üks hurtsik, selles elas mees, kes kuulus Eesti Vabariigi (1920-1940) ajal sotsialistide parteisse. Ja sellepärast hakatigi seda kruusaaugu „Sotsi mäeks“ hüüdma. Praegu sealt enam kruusa ei võeta, aga meile on see nüüd heaks liumäeks. (1.1.16., 11-12)

Roela mäed 2004.

2.7 Puusepa järv

Puusepa järv asub Tartu maantee ääres, mäe läänepoolsel küljel. Ta on oma nimetuse saanud niiviisi:

1) Kord mõisa ajal uppus sinna mõisa puusepp. See juhtus järgmiselt. Ühel õhtul oli olnud puusepp purjus ja läinud järvest mööda. Siis istunud ta kaldale ja hakanud oma jalgu pesema. Sealt oli ta kukkunud vette ja uppunud ära. Nii saigi järv nimetuse Puusepa järv. (2.2.)

2) Elas kord ammusel ajal kauni järve kaldal tubli puusepp. Inimesed lähedalt ja kaugelt käsid tema juures toole, laudu, puunõusid ja tööriistu tellimas. Tal oli neljateistkümne aastane poeg, kes naljalt pudeliski ei püsinud ja iga võimalust kasutas, et end maailma asjadega kurssi viia.

Rahvasuus liikus jutt, et järves elavat Vetevana noorim tütar, kes kinnipüütuna küll tema orjastaja soovid täidab, aga muidu üsna räbalate kommetega naisterahvas on. Tal nimelt

olevat tavaks end kauniks neiuks moondada ja siis inimesi, eriti lapsi, järvele meelitada ning neid siis igaveseks oma valdustesse sulgeda.

Noormees oli usin kalamees ja salamahti liikus tema kaunis peakeses meeletu mõte, püüda kinni see salapärane vetedaam. Mis kaua soovitud, see lõpuks peab ka tulema!

Ühel õhtul oli noormees juhtumisi järve ääres mõtisklemas, kui järve pind vikerkaarevärviliselt virvendama lõi ja kauni neiu kuju lainetest nähtavale ilmus. Tütarlaps viipas kutsuvalt käega, ent poiss, kellele isa oli näki petlikust iseloomust jutustanud, ei langenud naiselike trikkide ohvriks.

Siis aga hakkas neidis kätega vehkima ja tundus, et nüüd on küll kuri karjas ja neiu leiab märja haa. Poisi südametunnistus ei lubanud hädasolijat hätta jätta ja ta sööstis vette neidu päästma.

Vaevalt oli puusepa poeg uppuja lähedale jõudnud kui too ninasarviku taoliseks koletiseks muutus. Ta tõmbas ehmunud poisi endaga vee alla kaasa ja siis valitses järvel haudvaikus.

Järgmisel päeval, poega otsides, leidis isa kaldalt poisi riided. Ta süda aimas, mis saladust nii süütuna näiv järve endas varjas.

Nagu iseenesest viisid jalad teda iga päev tagasi järve äärde. Ta mõtles, et ehk halastab näkk talle ning annab tagasi poja surnukeha. Aga seda ei juhtunud.

Külarahvas püüdis murest murtud isa aidata: nad triivisid järve otsast lõpuni läbi, aga ei leidnud vähematki. Ju oli õel näkineid kartma hakanud ning jõge pidi vehkat teinud.

Puusepp aga istus järve kaldal ja ootas imet. Ei edenenud mehel enam tööd ega olnud tahtmist elada. Mõne aasta pärast ta surigi. Ja inimesed hakkasid austusest tubli töömehe ning isa vastu järve Puusepa järveks kutsuma.

Liigub aga kuuldus, et kui inimesed järve ümbrust ja vett puhtana, ei hoia, tuleb Vete-vana vanim tütar ise järve üle valitsema. (3.2.)

Puusepajärv 2004.

2.8 Kõrtsikoppel

Kõrtsikoppel asub Roelas apteegi ja laululava vahelisel maa-alal. Vanasti ei olnud seda teed, mis viib meid Roela mõisa Postimaja eest. Sinna, kus on nüüd staadioni 100m raja lõpp, ehitati mõisa ajal kõrts, siis ehitati ka see tee, mis on praegugi olemas. Kõrtsikoppel aga on oma nime saanud järgmiselt: vanasti käidi voorides, kui aga jäädi kauemaks, siis ööbiti lähimas kõrtsis. Nii ööbiti ka selles kõrtsis. Hobused aga, kellega voorides käidi, pandi kõrtsi juurde sööma. Sellest ongi tulnud see nimetus – kõrtsikoppel, mis on säilinud tänapäevani. (1.1.16., 3)

Kõrtsikoppel 2004.

3 ROELA MÄGI JA LOODUSRADA

Metsa võime vaadelda kui taimekooslust – seaduspärasest taimede kogumist, milles on väljakujunenud teatavad seosed taime endi ja kasvupaiga keskkonna, eriti mulla vahel.

Taimekooslus jaguneb ülestikku paiknevate taimedega rinneteks. Kõige kõrgema rinde metsas moodustavad puud, kelle varred on pika elueaga, harunevad varre keskosas ja kõrgemal – kuusk, mänd, tamm, pihlakas, toomingas.

Puud moodustavad puurinde. Puude võrad kujundavad alumise rindele nagu katuse – võrastiku. Noored puud, mis ei ulatu vanemate puude kõrguseni, moodustavad järelkasvu; neist kasvab tulevane metsapõlvkond. Puud on ka metsakoosluse ehitajad, nendeta poleks meil metsa. Nad loovad koosluses kõige rohkem orgaanilist ainet oma tüvede, okste, lehtede, juurte jne. abil. Tüvede ja okstega tõstavad puud lehestiku kõige kõrgemale taimedest, võtavad ära suurema osa päikese valgusest. Muutes põhiliselt valguse- ja veerežiimi, kujundavad puud metsana kasvades ka teisi tingimusi – eriti temperatuuri ja õhuniiskust metsa all, nad loovad erilise mikrokliima, mis on eriti tunnetatav palavatel päevadel.

Põõsaste varred on lühema elueaga, harunevad maapinna lähedal ning põõsad moodustavad põõsarinde. Põõsaid koos nende madalamate puudega, mis ei ole suutelised kasvama puurinde kõrguseni, nimetavad metsamehed alusmetsaks. Alusmetsa taimed kannavad tihti pähkleid – sarapuu, marju – kuslapuu, pihlakas, toomingas jt.

Põõsastest madalama kõrguseni kasvavad rohttaimed: maikelluke, võsaülane, sõnajalad jt. Koos rohurindega kohtame madalakasvulisi põõsakesi-puhmaid ehk kääbuspõõsaid, nende peavars hävib varakult ning asendub külgharudega. Siia kuulub nt pohl. Need taimed erinevad puituvate okste poolest, paljud neist on igihaljad. Selliseid taimi nimetatakse kääbuspõõsasteks ehk puhmasteks ja need moodustavad iseseisva puhmarinde või koos rohttaimedega puhma-rohurinde. Selle all maapinnal näeme veel kõige madalamat taimede kihti – samblarinnet.

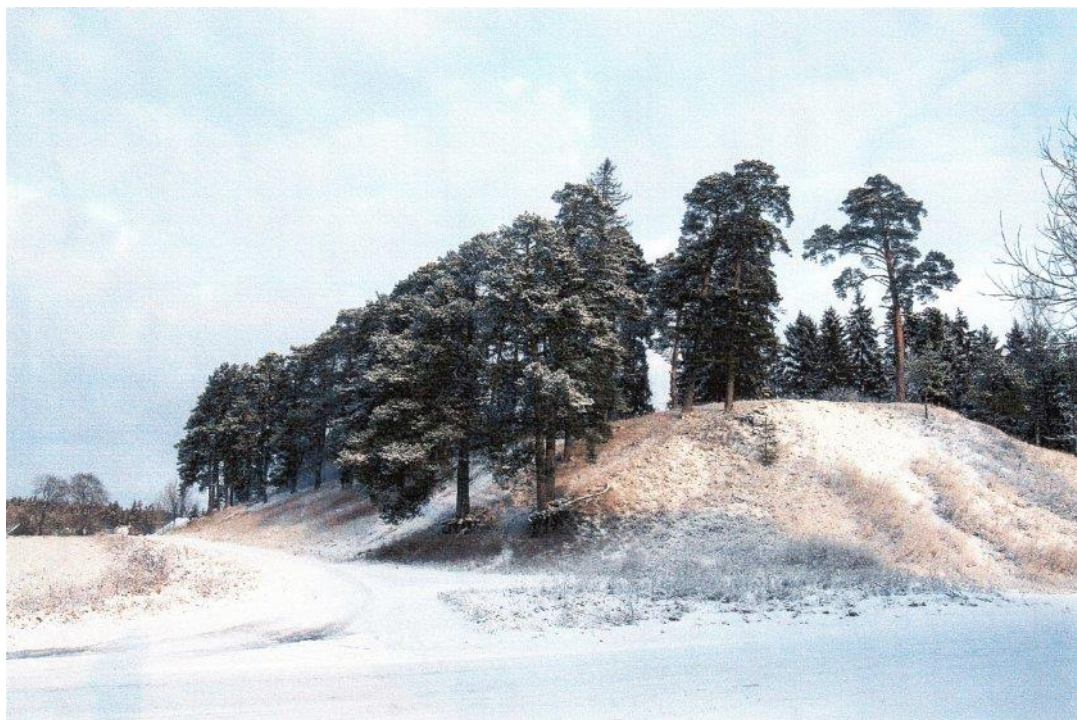
Roheliste taimede lehestiku asetsemine erineval kõrgusel võimaldab neil metsas paremini ruumi jaotada ja suurema arvuliselt koos kasvada. Kõrgemate rinnete taimed on valguslembelised, nad vajavad rohkem valgust ja võtavadki seda vastu suuremal määral. Alumiste rinnete taimed on varjutaluvad või isegi põlgavad tugevat valgust, näit. jänese kapsas.

Rindelisis, taimeosade paiknemine kihtidena, jätkub ka meile otseselt nähtamatus maa-aluses osas, kus eri taimeliikide juured ulatuvad mulda erineva sügavuseni, näiteks jänese kapsas 6-10 cm. Sügavamale ulatuvad põõsaste ja puude juured, eriti tamm ja mänd on sügava juurestikuga. Seega maa-alune ruum metsataimede poolt ära jaotatud ja igaüks neist võtab vastu vett ning mineraalaineid temale soodsalt sügavuselt ja vastuvõtavaist mulla- ja põhjavee kihtidest.

Analoogselt taimestiku rindelisusega esinevad metsas ka loomad, osa neist elab puurindes (orav, mitmed linnud – viimaste toit on ju ka puuderindes), osa põõsarindes (põõsalinnud, kes toituvad metsa all lendavatest putukatest) ning maa peal liikuvad loomad rohurindes.

Roela-Mõdriku vallseljak 2004

Roela-Mõdriku vallseljak 2004

3.1 Matk Roela mäele

Ühel päeval rivistus terve pioneeri malev üles koonduseks. Et üheskoos minna mäele ja tutvuda kevadise loodusega, vaadata, millised taimed juba kasvavad, mõõta oru ja lume sügavust, puude kõrgust, teha kindlaks puude liigid, leida linde ja loomi, kes elavad mäel.

Hakkasime liikuma mäele. Mäel jaotati meid gruppideks ja iga grupp pidi vaatlusi tegema: kes samblaid korjama, kes lund mõõtma, kes metsloomi ja -linde vaatlema jne. Meil olid kõigil pliiatsid ja paberid kaasas. Poisid mõõtsid lume sügavust, sest neil olid suuremad ja kindlamad jalanõud kui tüdrukutel. See oli väga huvitav ülesanne.

Meil olid kaasas fotoaparaadid ja tegime hulga toredaid pilte. Vahetevahel pidasime käbisõda. See just kõigile ei meeldinud, sest käbid olid veidi teravad ja märjad. Otsustasime relvaliiki vahetada ja algas samblasõda. See meeldis kõigile, sest samblad olid pehmed ja puudus „surmaoht”. Kõigil oli lõbus. Siin-seal kostsid hõiked: „Näe, orav!“, „Vist rähn!“, „Kas need pole hundi jäljed?“, „Haruldane taim!“... Metsas kajas lõbusat laulu, hüüdeid, kilkeid.

Torni juures andsid grupijuhid aru oma tegevusest ning andsid õpetajatele üle kogutud materjalid.

Kui hakkasime koju minema, oli kõigil kahju lahkuda hästilõhnavast männimetsast. Teel tegime veel pilte. Koolimajas raporteerisid rühmanõukogu esimehed malevanõukogu esimehele ülesannete täitmisest. Kõigil oli hea tuju, kui läksime koju 28. aprill 1958.a.

Koolimetsa liikmed jälgi õppimas.
1972. aastal oosi ääres.

Matk Roela mäele.

3.2 Roela mägi ja tähtsamad puuliigid

Paju

Eestis kasvab üle 21 pajuliigi. Selle tuntuim liige on hõbepaju, teda nimetatakse ka hõberemmelgaks. Sellel puul on kurvameelselt longus oksad ja piklikud hõbedased lehed

ning kevadeti kaunid pajuurvad, mida võib leida kodudes vaasides. Kahekümnenda eluaastani kasvab hõberemmelgas hoogsalt kõrgustesse, siis on ta täis kasvanud. Majade ümbruses, tiikide kallastel, teede ääres leidub teda ju kõige enam. Pajud võivad kasvada isegi kolmekümne meetri kõrgusteks ja üheksameetrise läbimõõduga hiiglasteks. (4.3., 5-11)

Kask

Eestimaal elab looduslikult neli kaseliiki: madal kask, vaevakask, sookask ning arukask. Kase koor on sile ja siidine. Kask on kargelt põhjamine puu. Tüve toonilt valge nagu lumi, talub ta külma näpistusi, mida teised lehtpuud taluda ei suuda. Nagu teadlased kinnitavad, viitavad tema kohastumisele eluks põhjamaal ka pungade vaigusus ja mahla suhkrurohkus. (4.3.,12-19)

Lepp

Lepa värviks võiks pidada halli. Eriti teravalt torkab see silma sinilillede ja ülaste õitsemise ajal, kui jõuline kevadpäike lepikualuse üle uputab. Hallimast hallim ja argisest argisem puu on hall lepp tõesti. Tema juurtel on omadus rikastada mulda lämmastikuga, tema mahalangevad lehed lisavad mullale huumust. Lepiku süli valmistab ette uut metsapõlve. Kui lepik on kasvanud üle 50 aasta, nimetatakse teda raieküpsiks. Siis raiutakse ta maha. Kuid lepp kasvab suurepäraselt juurevõsust, juured jäävad ju raiumisel mulda alles. Eestis leidub mitut liiki lelapuid: sanglepp, emalepp ja must lepp. Lepa keskmine eluiga on 70-150 aastat ja ta võib kasvada 20-30 meetrini. (4.3.,22-28)

Pärn

Praegu on pärnikuid Eestis haruldusteks. Metsana on neid säilinud vaid mõnes harvas paigas. Kõige sagedamini võib pärna metsas kohata üksiku häbeliku puukesena. Ta ei tõuse kunagi metsa latvadeni. Pärnad kuuluvad pikaealiste puude hulka, elades teinekord 400 aasta vanuseks. Tema õitseajal võib pärnalt koguda 12 kg mett. Pärn on tüüpiline mõisapuu. (4.3., 29-35)

Pihlakas

Üksikuid pihlapuid võib metsas tihti kohata. Veel sagedamini leidub neid metsaaluste põõsastena. Pihlakas on külmahell puu, ta suudab kasvada vaid kõige pehmema ilmastikuga paikades. Pihlakad kasvavad seal, kus peatuvad linnud, majakatuste lähedustes ja puuharude vahel. Pihlakas sirgub jämedamaks kui mehe jäme käsivars ja puurib oma juuri järjest sügavamale. Pihlaka õiteks on tal pihlakamarjad, mida linnud laiali kannavad ja tekivad uued pihlapuud. (4.3.,44-51)

Vaher

Vahtraleht on viiehõlmaline nagu inimese käsi viiesõrmeline. Ühe hooaja jooksul annab üks puu mahla 10-20 liitrit. Üks suhkruvaher annab kevadega 2-4 kg suhkrut. Paljud vahtrad ei kasvagi jämedamaks kui inimesi käsivars, sest need puud on inimesele väga

kasulikud, ning neid raiutakse maha enne kui nad saavad täiskasvanuks. Vaher kasvab esimesed 20 aastat väga kiiresti, pärast seda aga palju aeglasemalt. (4.3., 51-59)

Pähklipuu

Rahvas nimetab sarapuud pähklipuuks, sest see puu on ainus puuliik, millel on pähklid küljes. Sarapuu pähklid saavad küpseks septembri keskpaigas. Erinevalt kreeka pähklist on meie sarapuu vili tõeline pähkel. Pähkli sees on seeme, mida igaüks on süüa proovinud. Mõnele tekitavad pähklid kergeid allergilisi nähtusid, aga enamikele on need meeldivaks maiuspalaks. Kes ei ole ise pähklimetsas käinud, see võib-olla ei olegi saanud maitsta meie oma pähklit, sest poes müüdavad tuuakse kaugemalt sisse ja on tihti hoopis teist liiki sarapuude omad. Pähklipuu on rohkesti harunev heitlehine ühekojaline kõrge põõsas, kõrgus 5-8 m. Juurestik on hästi arenenud nii sügavuti kui laiuti. (4.3., 60-68)

Tamm

Hariliku tamme kasvupiirid: kõrgus 60 m, ümbermõõt 13 m, vanus 2000 a. Kuid kui tamme nime mainida, siis meenuvad tihti kõigepealt tammetõrud. Tõrud on maitsvaks toiduks paljudele loomadele ja lindudele, näiteks oravale, metsseale, mägrale ja rähnidele. Lehed on äraspidimunajad, sulghõlmised, ümardunud hõlmatippudega lihtlehed. Pikkus 4...14 cm, laius 2...8 cm. Suvel muutuvad väga nahkseteks, pealt tumerohelised ja läikivad, alt helerohelised. Osal puudel jäävad lehed külge kogu talveks. Kõdunevad aeglaselt parkainete suure sisalduse tõttu. Oksale kinnituvad vahelduvalt, oksa tipul väga tihedalt. Sügavale tungiv peajuur, kaugele ulatuvate külgsuurtega. (4.3., 69-83)

Mänd

Mänd on Eesti kõige tavalisem metsapuu. Teda võib kohata kõikjal, ka seal, kus enamik teisi puid kasvada ei suuda. Nii on mänd peaaegu ainuke puu kuivades nõmme- ja palumetsades ning rabades. Ainukeseks piiravaks teguriks võib tema kasvule saada valgusepuudus. Seetõttu me ei kohta mändi hämara kuuse- või lehtmetsa all. Äärmuslikes tingimustes suudab mänd kasvada seepärast, et tema juurestik võib ulatuda nii hästi sügavale maa sisse kui ka laiuti tüvest väga kaugele. Käbi tolmlleb kevad-suvel, aga seemnealgmed viljastuvad alles aasta pärast ning emaskäbid valmivad teise aasta sügisel. Emaskäbid on valminult 3-7 cm pikad, värvuselt pruunid või hallikad. Isaskäbid on 0,5-0,6 cm pikad ja kollased ning hävivad kohe pärast tolmllemist. Männi viljakandvus algab üksikult kasvades 10-15 aastast (puistus 25-35). Tuultolmleja. (4.3., 84-94)

Kuusk

Kuusk on kõigile tuntud kui pimedate laante puu. Sageli on Eesti kõige metsikumad paigad just kuusemetsad. See on tingitud mitmest asjaolust. Esiteks on kuusel väga tihe võra, mis teeb kogu metsaaluse hämaraks. Teiseks on kuused sageli aukartustäratavalt suured ja võimsad. Kolmandaks võib pinnapealse juurestiku tõttu metsast sageli leida tuule poolt juurtega mullast rebitud puid. Kõik see, pluss metsa vaikne kohin, annab kokku kuusemetsas viibijale iseloomuliku tunde. Kuusel on siiski ka omad puudused. Nimelt ei suuda ta ei liiga niiskes ega liiga kuivas kasvukohas võistelda männiga, samuti ohustavad

teda kevadised öökülmad. Kuusel on ka väga palju erinevaid parasiite, suurem osa neist söövad tema puitu. Nii võib sageli metsas näha murdunud kuusetüve, mis on seest täiesti mädanenud. Kui puu kasvab, siis võib juba välisel vaatlusel oletada, kas kuuusk on mäda või mitte. Kuusk võib olla kuni 30 m kõrgune, soodsates tingimustes isegi kuni 50-60 m. Igihaljas okaspuu. Vanus harilikult kuni 250 a., maksimaalselt kuni 500 a. Ühekojaline. (4.3., 105-115)

Haab

Haab on meie metsade tavaline puu, kes paljudele meenub kindlasti värisevate lehtede tõttu. Haavalehed kõiguvad tõesti juba õrnas tuules täiesti märgatavalt, sest nad on hästi pika rootsu otsas. Samas on need ka üpris suured, nii et tuul ei pääse neist mööda. Tegelikult on haaval kahesuguseid lehti: ühed on pika rootsuga, peaaegu ümmargused, lainelise servaga. Nemad on tavalised vanade okste lehed. Teised on noortel võrsetel või maa seest tulevatel vesivõsudel olevad palju lühema rootsuga peaaegu kolmnurksed terava tipuga lehed. Viimased võivad mõne uudistaja täiesti segadusse viia: kas ikka on tegu haavaga või hoopis papliga. Tegelikult võib suure haava juba kaugelt ära tunda sileda rohekashalli hästi sirge ja oksteta tüve järgi, vaid päris puu all võib näha peenikeste ribidena korpa. Haab on mitmeaastane heitlehine lehtpuu, kahekojaline. Kõrgus kuni 30 (36) m, vanus harilikult kuni 100, harva 160 a. Isaspuid on emaspuudest tunduvalt rohkem. Õied on ühesugulised, koondunud rüjateks urbadeks. Isasurvad on 7-8 cm pikad, tumepunased, kuid kaetud hallide karvadega. Emasurvad on kuni 12 cm pikad, hõbehallid kattesoomuste karvade tõttu, emakasuudmed punased. Õitseb enne lehtede puhkemist aprilli lõpus või mai algul. Juurestik on maapinnalähedane, külguured on hästi arenenud. (4.3., 36-43)

3.3 Roela mägi ja mõned erilisemad linnuliigid

Linavästrik

Linavästrik on meie taluõuede üks tavalisemaid külalisi. Vähe on taluõuesid, kus ei oleks nähtud tema iseloomulikku rõõmsat saba-vibutamist. Ta on varblase suurune, aga saledam lind. Linavästrikul alapool on valge, selg tuhkhall, kurgualusel ja rinnal ilutseb suur must laik, kiirul must mütsike. Oma pikkadel peenikestel jalgadel võib ta väga kiiresti ja osavalt mööda maapinda joosta. (5.2)

Punarind

Punarind on Eestis harilik haudelind ja läbirändaja. Hästi tunneme ta ära intensiivselt roostepunase kurgualuse ja rinna esiosa järgi. Ülapool on tal oliivhall, alapool hallikasvalge. Väga kaunis on punarina laul, mis lõpeb melodilise hõbekellukese helinaga. Iseloomulikud on veel suhteliselt kõrged jalad. (5.3)

Rohevint

Rohevint on varblasest veidi suurem rohekaskollane (isaslind) või hallikaskollane (emaslind) tüsedal koonilise nokaga laululind. Vaatamata pisut jässakale kehakujule on rohevindi liigutused osavad ja lend kiire. Rahuliku iseloomu tõttu võib ta õige kaua ühel kohal püsida ja ümbrust silmitseda. Talvises lindude toidumajakases aga on ta sageli riiakas, tõrjudes sealt eemale oma liigikaaslasi. Rohevint toitub mitmesugustest seemnetest. (5.4)

Hallrastas

Hallrastas on meie üks tavalisemaid aedades elavaid rästaid. Tema sulestiku kohta kehtib hästi rahvapärane nimi „kirjurastas“, sest tal on mitmetes eri toonides piirkondi: pea ja päänipuala on hallid, selg pruun, pugu kollakas, kaenla alt aga valge. Seejuures muster tal praktiliselt puudub. (5.5)

3.4 Roela mägi ja mõned iseloomulikud loomaliigid

Rebane on kõigile tuntud metsaelanik. Kuigi tema karva värvus on väga varieeruv, on see enamasti seljapoolt punakaspruun ja kõhupoolt valge või hall. Kehapikkus on tal 50...90 cm, saba pikkus 40...60 cm ja kaal 4...10 kg. Kõige sobivamaks elupaigaks on talle avamaastikud, mis vahelduvad metsatukkadega. Lisaks sellele võib teda leida ka soodes ja

rabades, kuid mitte kunagi suurtest metsamassiividest. Rebane on põhiliselt üksikeluviisiga ja küllaltki paikne. Jahti peab rebane peamiselt videvikus, kuid võib seda teha ka päise päeva ajal. Jälitamise korral on ta erakordselt ettevaatlik ja näitab üles üllatavaid oskusi ajajate eest põgenemisel ning jälgede segamisel. Sellega on ta teenitult kavaluse ja osavuse sümbol rahvajuttudes. (5.6)

Metskits on meie metsade üks ilusamaid ja graatsilisemaid loomi. Ta on sihvaka keha, peente jalgade ja saleda kehaga. Metskitse saba ümbritseb valge ala, mida nimetatakse sabapeegliks. Isasloomad kannavad suurema osa aastast sarvi ning võivad kaaluda kuni 35 kg, emased on väiksemad. (5.7)

Orav on kõigile hästi tuntud. Seda seepärast, et nad elavad meelsasti inimese lähikonnas ja ei pelga teda eriti. Orava saba on kehast veidi lühem ja kaetud pikkade karvadega. Värvus on suvel punakaspruun, talvel hallikaspruun, kõht valge. Talvekarvastiku juurde kuuluvad ka kõrvapintslid. Saaremaal ja Hiiumaal võib kohata ka oravaid, kelle suvekarv on pealt poolt must. Orava kehapikkuseks on 20...25 cm, saba pikkus on 19...21 cm ja nende kaal on vahemikus 170...400 g. (5.8)

3.5 Roela mäe iseloomulikumad taimed

Näsiniin on väike väheharunev põõsas, keda peaks mürgisuse tõttu igaüks tundma. Hästi märgatav on ta kevadel valgusküllases metsas, kui lehtpuud ei ole veel lehtinud. Siis paistab näsiniin silma oma kaunite roosade õitega. Need meenutavad veidi sireli õisi, lõhnavad aga tugevamini. Selline tugev meeldiv lõhn on vajalik niigi väheste kevadiste putukate ligimeelitamiseks. Putukad saavad näsiniinelt mett, aga näsiniine õied saavad tolmeldatud ja hakkavad kasvama marjad. Sügisel ongi tema teine periood inimesi oma iluga võluda. Siis on põõsa oksad täis oranžpunaseid marju, mis kinnituvad otse oksale. Botaanikud aga ütlevad, et näsiniine marjad on hoopis luuviljad, nagu ploomil. Samuti öeldakse, et õitele ei anna roosat värvust mitte kroonlehed, vaid hoopis tupplehed. Kroonlehed näsiniinel hoopis puuduvad. (5.9)

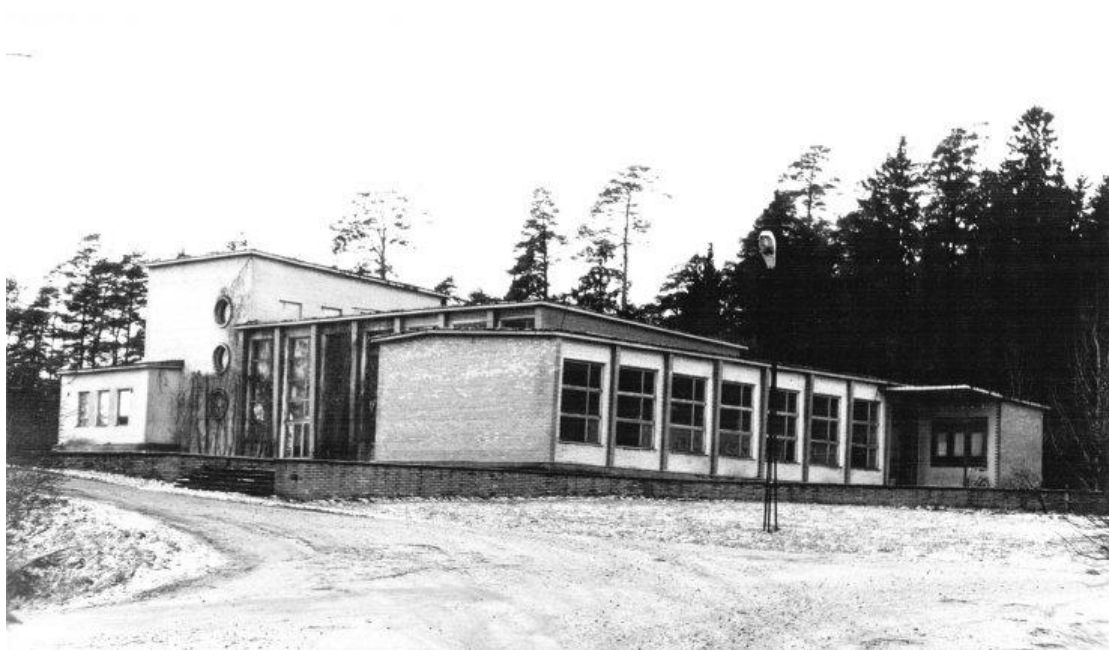
Sinilill on inimesepelglik, kuid inimeste poolt armastatud lill. Kahjuks ei osata temaga mitte alati ilusasti ringi käia. Varjukaid metsi, kus ta elab, ei tohiks hävitada. Vaasipanemiseks ei maksa teda liialt korjata. Ja lausa lubamatu on taime üleskiskumine koos maapinna lähedal oleva risoomiga. Kui neid soovitusi ei arvestata, siis peame meiegi varsti sinilille looduskaitse alla võtma, nagu ta on juba paljudes Euroopa maades, näiteks Soomes ja Rootsis. (5.10)

Kollane ülane on umbes sama tavaline kui valgete õitega võsaülane. Samuti on ta kevadel armastatud vaasililleks. Kollane ülane õitseb võsaülasest veidi hiljem. Kuid nagu ülaste puhul ikka, ei ole kunagi liiast ettevaatus nende korjamisel. Ilmselt on kõigile juba väiksest peale seletatud, et ülased on mürgised ja pärast taimede korjamist ei tohi käega silmi või nägu hõõruda. Ütleme veel niipalju juurde, et mürgistuse võib saada ka lihtsalt kui ülaseid kaua nii käes hoida, et taimemahl pääseb kätele. Tundlikumad inimesed aga ei saagi ilma

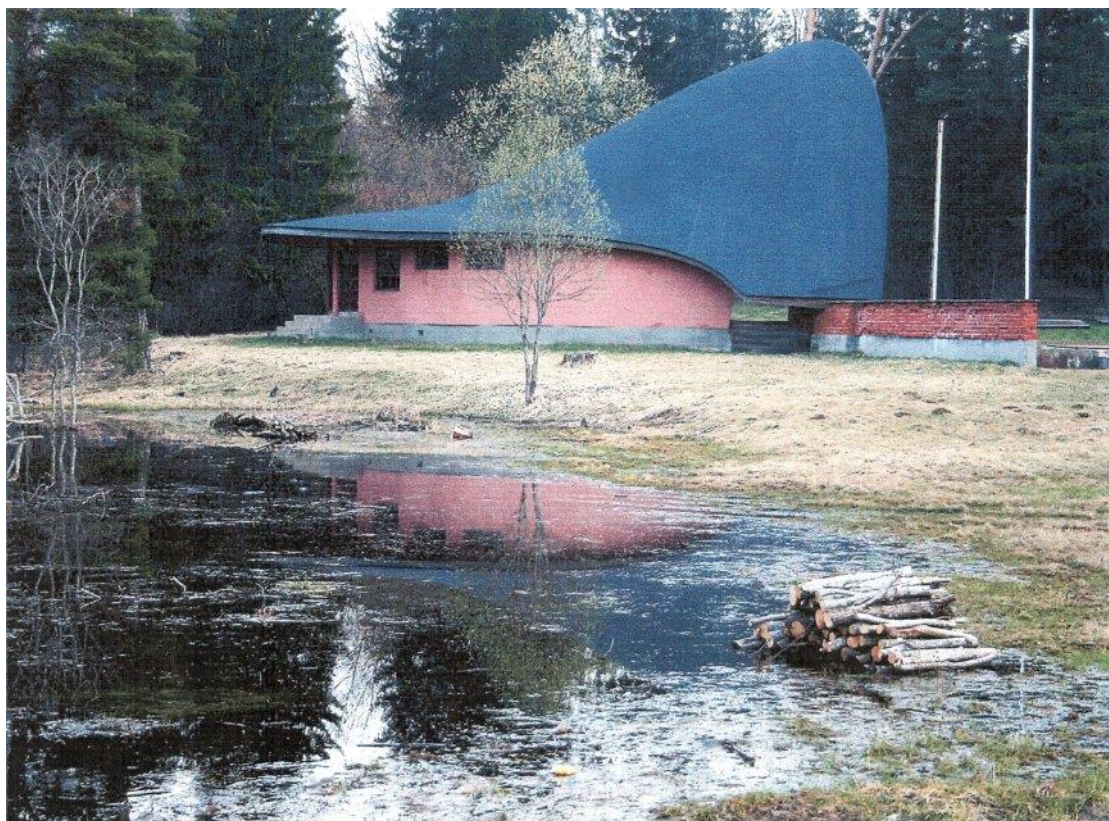

kinnasteta ülaseid korjata. Ülased põhjustavad nahal eelkõige vesivillide teket, kuid need lõhkevad hiljem ja siis tekivad väga raskesti paranevad haavad. Eriti mürgine on kollase ülase risoom. Seda on Kamtšatka elanikud kasutanud isegi mürginoolte valmistamiseks. Nendega ei surmatud siiski inimesi, vaid ikka loomi. Isegi vaalu olla nendega kätte saadud.
(5.11)

4 ROELA MÄGI JA ISETEGEVUS

Roela Rahva Maja 1989 a.

Roela laululava 2004.

4.1 Roela mägi – kultuurielu

„Roela vallseljak oma kauni männimetsa, järvesilma ning mägedega lausa kutsus omal ajal rajama sinna ka klubihoone ning laululava. Laululavaga küljetsi asuvad ka jooksurajad ning hüppekastid, samuti võrkpalliväljak.

Tänapäeval leiavad kõik need rajatised kasutamist. Möödunud võib meenutada lauluväljaku nn. tippsündmusi – Viru mängud, maameeste muusikapäevad, regulaarsed külaliskontserdid professionaalidelt jne. Tänapäeva traditsioonideks on kujunenud iga kahe aasta tagant Viru memme ja -taadi valimised, maakondlikud naljapäevad, valla suvepäevad, perepäevad spordi ja taidlusega nii suvel kui talvel, rääkimata jaaniõhtutest.

Kui lauluväljak leiab kasutamist peamiselt suveperioodil, siis nüüdseks rahva majaks kujunenud hoones käib vilgas tegevus aastaringselt. 2004.a. tegime kokkuvõtteid oma 35 aastase tegevusest ja tulemused on rõõmustavad. Tunnistame, et järjepidevus pole Roelas kunagi katkenud. On olnud passiivsemaid perioode, kuid viimasel ajal on elu taas elavdunud. Väga hea koostöö kohaliku kooliga annab aina positiivsemaid tulemusi ja toob noori üha enam kultuuri- ja seltsielu juurde. Kõik suuremad üritused koos kooliga viime läbi rahvamajas, sestap tegijaile ka paremad eneseteostuse võimalused.

Nii võimegi uhked olla meie noorte võistlustantsijate ja lauljate saavutuste üle. Eeskuju on nakkav – tegutsema on asunud uus grupp võistlustantsijaid. Ka täiskasvanute tegemisi saadab edu ja suureneb aktiivsus: naiskvartett on end tuntuks laulnud üle vabariigi, kantri- ja segarühm on suutnud oma ridadesse haarata uusi liikmeid, erilise elevuse tekitanud kõhutantsijate trupp on lühikese tegevusaja jooksul suure populaarsuse saavutanud ja on võimekad suurürituste korraldajad. Eakate klubitegevus on samuti vilgas – kohtumised eakaaslastega, osalemine maakondlikel üritustel. Eriti oodatud on kõikjale meesansambel. Kuna kollektiive on arvukalt, nende juhendajad väga teotahelised, siis ei tule kunagi puudu ka üritustest. Jätkuvad iga-aastased tantsurühmade trallamid, muusikaõhtud, salongi- ja tantsuõhtud. Vapiürituseks võime lugeda vabariiklikku laste võistlustantsupäeva „Roela Open“.

Rahvamajale on ka edaspidi usaldatud maakondliku eakate jõulupeo korraldamine. Tegevust jätkub kõigile – noortemaja organiseeritud kursused, diskoõhtud, piirkonna arengukava elluvijate poolt kodukandipäevad, eakate kohvikolmapäevad, rahvakalendri tähtpäevade tähistamised, huvitavad kohtumised jne.

Kui me ise oleme harjunud oma kauni looduse ja imelise asukohaga, siis alati on rõõm jälgida külaliste positiivset reageeringut – nii mitmekesisest maastikku, imelist loodust ja suurepärase kultuurikompleksi leidub vähe.“ Nii meenutab Roela Rahva Maja juhataja Reet Alavere. (1.1.2.)

4.2 Pilk minevikku

1944. aasta suvel põles Roela seltsimaja, mis oli ehitatud Roela rahva rahaga ja oli alles valmis saanud. See ei süttinud mitte sõja tagajärjel, vaid väikese poisi tulega mängimisel. Asus see seltsimaja Roela ristteel, praeguse kaupluse vastas.

Peale seltsimaja põlemist oli rahva kooskäimise kohaks Roela kool. 1944. aastal ehitati sovhoosi poolt rahvamajaks endine Laurile kuulunud maja, kus asus varem pagariäri ja Stalfeldile kuulunud lukksepa töökoda. See rahvamaja teenis Roela rahvast 25 aastat.

1948. aastal tuli Roela sovhoosi agronoomina tööle Taimo Uuetalu. Teda huvitas kultuuritöö, oli aktiivne isetegevuslane. Mängis näidendites, tantsis rahvatantsus, laulis kooris. Tema algatusel käis näiteringi juhendamas Rakvere teatri näitleja Wartz. Roela näiteringi poolt on esitatud paljud sisukad näidendid nagu – „Enne kukke ja koitu“, „Pisuhänd“, „Neetud talu“. Viimases mängis T. Uuetalu peaosa.

Oma põhitöö kõrval, südamega kultuuritöösse süvenenud, tundis Uuetalu eriti, et Roela rahvale on vaja uut rahva kooskäimise kohta ja avaramat ruumi.

Tol ajal ei antud luba maale elamute, veel vähem kultuuriobjektide ehitamiseks. T. Uuetalu alustas Tallinnas suurte ülemuste uste kulutamist, lootust loa saamiseks. Koht klubi jaoks oli valitud ja Roela tee kõrval oleva mäe Kruusaauk lükati siledaks, kuid ehitamiseks jäi ikkagi luba saamata.

1959. aastal siiski alustati vundamendi ehitust, kuid sellest kaugemale ei saadud. Ehitus „külmutati“ ja jälle pidi algama järjekindel asjaajamine ja uste kulutamine, küll ehituskomitees, küll ENSV Ministrite Nõukogus. Olgugi, et rahalised vahendid finantseerimiseks olid sovhoosi kasumist, mitte riigi eelarvest, ei antud luba ehitamiseks.

Siiski 1966. aasta lõpuks kandis järjekindlus tulemusi ja algas klubi ehitus. Ehitustööde juhatajaks oli Heino Vahesalu.

Ehitustööd lõppesid 1969. aastal. Samal aastal, 23. detsembril avati uue kultuuritempli uksed. Õhtut alustas tolelaegne Roela sovhoosi direktor T. Uuetalu avakõnega. Õhtut viisid edasi paljud Roela isetegevuslased – segakoor, mees- ja naisansamblid, tantsurühmad.

Kultuurimaja avamispeole olid kutsutud ka külalised. Kohal olid sovhoosi suurimate ettevõtete esindajad, Rakvere rajooni juhtivad töötajad. Pidusõhtu möödus huvitavalt, tantsude ja laulude saatel hommikuni välja.

Tänama ja meeles peame pidama Taimo Uuetalu. Tema armastas öelda: „Kui minu elutööst rohkem Roelasse alles ei jää, siis klubi on minu ausammas“. Eks ta nii olegi.

Nii saigi Roela kultuurimaja, kultuuritempli, mis asub looduslikult kaunis kohas, väikesel mäenõlval, mändide taustal. On ikka koht kuhu tulla või minna meelt lahutama.(1.1.8., 3-4)

4.3 Segakoori ajalugu

Igipõlise laulja Jaan Väinaste andmetel on segakord asutatud 1901. aasta alguses. Esimene koorijuht olnud Teras-nimeline mees, kes juhatas ka kohalikku orkestrit. Alates 1907. aastast lauldi koolijuhataja Jüri Hansari taktikepi all üle kahekümne aasta. Jüri Hansarit mäletatakse kui täpset ja nõudlikku koorijuhti. Tema juhatusel võeti kord osa ka võistluslaulmisest ja saavutati maakooride hulgas esikoht. 1928. aastal, üldlaulupeol osales 34-liikmeline Roela segakoor (sopranid, aldid, tenorid, bassid).

Roela segakoori juhiks sai pärast Jüri Hansarit Roela kooli õpetaja ja direktor Johannes Kask. See oli 1930. aastal. Kask oli suurepärane muusikamees ja segakoor püsis heas vormis ning osales kõikidel laulupäevadel Rakveres, Narvas ja Tartus. Tallinna üldlaulupidudest võttis koor osa neljal korral (1933, 1938, 1947, 1950).

Pärast J. Kaske laulis segakoor Ervin Kuke käe all, temale oli abiks ka Meeli Ploompuu. Sel perioodil osales segakoor kahel üldlaulupeol (1960, 1965). Pärast E. Kuke lahkumist jäi Roela segakoori tegevus soiku, sest polnud koorijuhti. Sel põhjusel jäi kooril käimata ka 1969. aasta suurel juubelipeol Tartus.

1970. aastal tuli Roelasse Aksel Kuus, kes äratas segakoori jälle ellu. Tema juhtimisel osales Roela segakoor üldlaulupidudel kolmel korral (1975, 1980 ja 1985). Koori tegevusest võtsid osa peale Roela piirkonna lauljate veel laulusõbrad Viru-Jaagupist, Kütist, Arukülalt ja Kulinalt. Segakooriga sai käidud ja osaletud Põhja-Eesti segakooride laulupäeval Rakveres 1987. aastal, Toila-Orus 1983. aastal, mitmetel piirkondlikel laulupäevadel Simunas, Väike-Maarjas ja ka mujal. See oli ajajärk, mil moodi läksid noorteansamblid ja solistid, helivõimendus ja kergežanriline muusika, mis ei soodustanud kooride täiendamist noorte arvel. Seetõttu koorilauljate keskmine vanus aastatega üha tõusis. Eriti andis see tunda meeshäälte osas. Umbes aasta veel tegutses koor kolmehäälsena, kui Terje Andressoni organiseerimisel ja juhtimisel alustas tegevust noorema põlvkonna segakoor, kes osales juba ka 1990. aastal üldlaulupeo hiigelkooris.

Laulupeod on Eesti rahvuslik traditsioon. Hoidkem ja rohkendagem seda! (1.1.8., 7-8)

Segakoor T. Andressoni juhatusel 1991.a.

Segakoor A. Kuuse juhatusel 1979.a.

4.4 Tuletõrje seltsimaja

1922.a. algas tuletõrje seltsi oma maja ehitamine. See toimus esimees Soone algatusel. Samal ajal toimusid korjandused liikmetelt materjali näol. Algas ehitus. Alusmüür laoti Mustvee meeste poolt. Puitmaterjal, mis oli kogutud ja ostetud, lõigati laudadeks Roela mõisniku Hans Wrangell'i vabrikus tasuta. Ehitus aga nõudis palju raha, selleks aitasid kaasa kohalik muusika ja kirjanduse selts ning Roela Ühistu kauplus. Maja ehitajaks oli kohalik mees Vakker, Johannes (Vagur). Maja valmis 1925. aasta oktoobris. Samal ajal peeti ka esimene pidu.

Aktiivsemad isetegevuslased lavastasid rida näidendeid. Osa näidendeid lavastas „Estonia“ näitleja R. Kuljus. Kostüüme laenutati „Estoniast“ tasu eest. (1.1.13., 6-7)

Ehitati 1923.a. Põles ära 1944.a.

Roela Tuletõrje Seltsimaja näitlejad. Vasakult kuues on R. Kuljus. 1923.a.

4.5 Mees- ja naisansamblid

Naisansambliga püüdis võistelda meesansambel. Ka mehi juhendas tolleaegne klubijuhataja Reet Alavere. Ansambel alustas tööd 1967. aastal. Koosseisu kuulus 7 meest A. Aits, L. Nõlvak, F. Jalakas, E. Moor, E. Saare, J. Vahter, J. Alavere. Selles koosseisus ansambel kaua ei püsinud, vaid 1974. aastani.

Uue ansambli moodustasid 1974. aastal järgmised mehed: A. Aits, L. Nõlvak, F. Jalakas, E. Moor, E. Saare, J. Vahter, J. Alavere. Selle koosseisuga käidi väga palju esinemas. Roelas toimunud üritustel lõi see ansambel alati kaasa. Viru-Jaagupi, Rakvere, Tallinn, Narva-Jõesuu – need ja paljud teised huvitavad paigad käidi kõik läbi. Kord oli ansambli võimalus isegi televisioonis esineda. Osa mehi vahetas elukohta ja mõni ei suutnud vanuse tõttu enam laulmas käia. Nii muutus meesansambli koosseis 1986. aastal.

Uude meesansambli koosseisu kuulusid: A. Loik, T. Väinaste, T. Nurk, E. Saare, F. Jalakas. Ka see koosseis lagunes 1990. aastal. (1.1.8., 11)

Meesansambel 1974.a.

1967. aastal organiseeris klubijuhataja Reet Alavere kohale 8 naist, kellest sai naisansambel. Koosseisus Mall Moor, Kärt Alavere, Ellu Lumiste, Valve Nõlvak, Milvi Uuetalu, Tiiu Tiitsmaa, Eda Vahtra ja Anne Kõiv.

Isetegevus toimus siis veel vanas rahvamajas, kust 1969. aastal koliti uude majja. Esinemas käidi naaberkoolides või rahvamajades, kaasa löödi loomulikult ka Roelas toimunud üritustel. Narva-Jõesuu sanatooriumiski käidi oma oskusi näitamas.

Üks ansambli liikmetest, A. Saare, kes pärast Tiiu Tiitsmaa lahkumist ansamblist tema kohale läks, meenutab üht juhtumit: „Esinemiseks olid meil alguses punasest villasest riidest kleidid, millel valge-punasetäpilised kraed. Kord juhtus, et läksime esinema ja ühel ansambli liikmel oli kleidi krae koju ununenud. Egas midagi, ettevõtlik ja tragi Kärt Alavere ostis tüki valget paberit ning joonistas sellele huulepulgaga „mummud“ peale. Krae missugune. Seda meetodit sai veel mõni teinekordki kasutada. Eks neid viperusi juhtub kõigiga, kuid kas ka meie oskame nii hästi neist välja tulla.“

1974. aastal lahkus Reet Alavere Roelast. Klubi juhatajaks tuli tööle Helle Maalman, ega temagi lasknud lauljatel logeleda. Mis muud, ansambli koosseis püsis ja lauldi edasi. Suure

harjutamise tulemuseks said lauljad kutse televisiooni. See juhtus 1975. aastal. „Eks me ikka pabistasime küll, aga vist väga kehvasti ei läinudki“, meenutavad naisansambliliikmed.

1975. aastal käidi ära ka Gruusias, sõprusrajoonis Tšakais. „See reis kujunes suuremaks elamuseks kõigile ansambliliikmetele“, sõnas A. Saare.

Esinemiste ja laulude saatel möödusid aastad. 1977. aastal pühitses ansambel 10. juubelit. Unistus järgmise juubelini laulda ei täitunud. Elukoha muutuste tõttu lahkusid Eda Vahtra ja Anne Kõiv. Aeg tegi oma töö. Ka see koosseis lagunes. (1.1.8., 10)

Naisansambel 1974. aastal.

4.6 „Muusikapäevad '88“

Kui eriti efektset nimetust anda, siis võib ta ju nii kõlada. Tegelikult oli ürituste deviisiks „Roela muusikapäevad '88“

Nii siis 4.-5. juuni, Roela lauluväljak. Üritusel osalesid 8 vokaalinstrumentaalansamblit, neist 5 väljaspool meie rajooni. Külalisi oli Viljandist, Jõgevalt, Pärnust, Põlvast. 4. juunil, alates kella kahest hakkasid ansamblid Roelasse saabuma. Toimus registreerimine, loosimine, majutamine, proovid, õhtusöök.

Muusikapäevade avamine ja võistluskontsert algas kell 19.00. see kestis keskeltläbi kolm tundi. Seejärel alustas oma showd ansambel „Rock Hotel“, kes kutsus kogu publikut ning pillimehi tantsima. Õhtut aitas rõõmsas meeleolus hoida tuntud naljamees Samuel Golomb oma lustakate lugudega.

5. juuni algas pillimeestele võimlemistunniga peale hommikueinet tehti jalutuskäik tutvumiseks Roela keskusega. Järgnes pillimeeste „konverents“.

Muusikapäevade lõpetamine, austasustamine ja lõppkontsert algas 15.00. Tore üritus oli! (1.1.8., 20)

4.7 Virulaste päevad

1991. aasta suvi oli Eestimaal Virumaa suvi – toimusid ju ülemaailmsed virulaste päevad.

Roelas kestis kodukandi nädal 2.-8. juunini. Toimkonda kuulusid: Mati Rillo, Kärt Põllu, Maret ja Rein Tralla, Ain Juhkami, Jaan Mäits, Endla Neelokse, Neida Jalakas, Johannes Kirss, Valve Nõlvak, Aksel Kuus, Mati Org ning Reet Alavere, kes oli ka toimkonna esimees.

Ja nüüd toimumunst:

2. juuni 1991.a. – Avapäev

Klubis toimus pidulik avamine. Süütasime usu, lootuse ja armastuse tule. Kontserdi andsid mudilased – see oli ka ühtlasi IV piirkondlik mudilaste lustipidu.

3. juuni 1991.a. – Info ja ajaloopäev

Klubis oli välja pandud materjalid, mis kajastavad Roela ajalugu, elu-olu, inimesi. Põhjalikuma ettekande tegi meile kõigile tuttav kodukandi mees Ain Juhkami.

4. juuni 1991.a. – Taluniku päev

Saime kuulata kõike seda, mis talunikel muret, mis rõõmu teeb. Nägime oma silmaga, kuidas talunikud elavad. Õhtul aga taas lauluväljakule, sest külla tuli Rakvere Teater „Vargamäega“.

5. juuni 1991.a. – Austamispäev

Avasime mälestuskivi Roelas sündinud Virumaa esimesele maa-
vanemale Mihkel Juhkamile – Roela
sai rikkamaks veel ühe kultuuriobjekti
võrra (asub Roela oosi idapoolses
küljes). Õhtul tähistasime segakoori
juubelit. Külalisi oli nii lähedalt kui
kaugeltki. Segakoori vanus oli austust
vääriv – 90 aastat!

6. juuni 1991.a. – Kooli päev

Avasime mälestuskivi Tammiku
koolile. Selleks puhuks olid ka Roela
õpilased lülitunud uhkeima kivi
otsinguile. Toimus ekskursioon kooli-
majja, tutvumine näitustega, õpilaste
kontsert lauluväljakul. Koolirahval oli
veel üllatusigi varuks.

7. juuni 1991.a. – Viru mängude
kutsealavõistlused

8. juuni 1991.a. – Lõpupäev

Tõmbasime joone alla nädala sündmustele. Kiitsime ja tänasime tegijaid, suure kontserdi
tõid külastajani maakonna vokaalansamblid, sest toimus II vokaalmuusikapäev. (1.1.4., 2)

4.8 Missindus

Viimastel aastatel on see väga moodi läinud. Minu andmete järgi oli 1993. aasta missikonkurss esimene, mis Roelas toimunud on, ning sellest olen minagi osa võtnud.

23. aprillil korraldati eelvoor, kus osales 17 tüdrukut. Kõik pidid esitama väikese ennast tutvustava kava. Mäletan, et ootasime lava taga igaüks oma järge. Kõik olid pabinas nagu jäneseid hunti nähes. Seda on nüüd üsna naljakas meenutada. Eelvoorist pääsesid edasi ainult 8 tüdrukut. Need olid: A. Raudsalu, T. Rattur, A. Raja, A. Merede, E. Ingeroinen, M. Loik, H. Heinsaar ja M. Roos.

Meile 8-le algasid nüüd pingelised päevad, kuna missi ehk kevadtüdruku valimiseni oli vaid 2 nädalat aega. Klubis käisime koos peaaegu iga päev, kõnnakut, rääkimist, naeratust ja muid vajalikke asju õppimas. Kehakunsti ja liikumist õpetas meile T. Alavere, sõnakunsti ja hääldamist õpetas meile M. Hirtentreu, põhiorganiseerijaks oli siiski R. Alavere. Ära sai käidud ka moesalongis „Mercedes“, mis asub Rakveres. Seal õpetas kosmeetik meile minkimist, rääkis naha hooldusest, hügieenist ning juuste seadmisest. Oli väga huvitav.

14. mail saabus see kauaoodatud päev. Päev, mil otsustatakse, kes saab kevadtüdrukuks '93. Olime kõik ootusärevuses. Triikisime veel viimased kortsud riietelt, värvisime end veidi, vaatasime peeglisse ja siis.. astusime kõik üksteise järel lavale. Näod olid meil rõõmsad ja tunne oli uhke, sest saalist vaatas meile vastu väga palju inimesi, kes olid meile kaasa elama tulnud. Möödusid 3 vooru, neist esimene rahvariietes, teine sportlikus riietuses ja kolmas pidulikus riietuses. Kolmanda voori lõpus oli vaheaeg. Sel ajal said kõik pealtvaatajad anda hääle oma lemmikule.

Tüdrukute riietusruumis oli sagin. Missikandidaadid valmistusid viimast korda lavale minema, et kuulata ära žürii otsus. Mõne hetke pärast läksimegi lavale. Orkester Soomest mängis meie auks valsipala. Pisarad kippusid silma tulema. Seisime laval ning ootasime žürii otsust. See tundus nagu terve igavik. Ja sealt ta tuli, žürii esimees, käes ümbrik.

Esimesena kuulutati välja publiku lemmik – A. Raudsalu.

Seejärel teised: II Mailaps – M. Roos

I Mailaps – A. Merede

Kevadtüdruk – Anu Raudsalu

Autasustamisele järgnes pildistamine ja disko.

Ilus pidu oli ja sellest on tore mälestus jäänud.

Kevadtüdruk Anu Raudsalu (keskel) 1993.a.

Selle üritusega algas iga-aastane kevadtüdruku valimise traditsioon. 1994. aastal toimus samuti missipidu. Siis valiti publiku lemmikuks – G. Taurafeldt, II Mailaps – Denely Kirsipuu, I Mailaps – Geter Taurafeldt, Kevadtüdruk '94 – Liisi Linamaa. (1.1.8., 28-29)

4.9 „Rommelgas!“

Neid on umbes poolesaja ringis. Kõik elurõõmsad ning teotahtelised. Ja tugevust neil jätkub. „Kes ei ole iial kodus istunud, see ei taha seal ka istuda“, ütles Roela Tööveteranide klubi president Endla Neelokse. Klubile on nad valinud nimeks „Rommelgas“. Toimekas aktiiv on välja kujunenud Roela segakoorist, mis nüüd enam meeshäälte puuduse tõttu ei tegutse. Naiste käes on olnud jäme ots kogu aeg ja seda on ta ka praegu. Siin nad on, klubi president E. Neelokse, sekretär Neida Jalakas, kassapidaja Alfriide Loka, nõukogu liige Linda Nirgi, tublid kokakunsti esindajad Salme Ehasalu ja Anette Puusepp ning paljud teised naised. Austus ja tänu neile! Mehi esindab aktiivi hulgas endine segakoori bassilaulja Arnold Nirgi. Au talle!

„Klubi tegevus peab olema pidev, kulgema häireteta.“ Nii arvab E. Neelokse. Seda ta ka on. Koos käiakse kord nädalas, igal kolmapäeval. Õpitakse ansamblilaule, mille juhendajaks on Reet Alavere. Alguses juhendas tantse Neida Jalakas, alates 1992. aastast aga Mall Moor. Tegeldakse ka sõnakunstiga.

Pole unustatud ka vanu traditsioone. Peetakse meeles sünnipäevalapsi, käiakse ekskursioonidel, tehakse külaskäike erinevatesse paikadesse ning võetakse ka külalisi vastu Roelas. 1987. toimusid vastastikused kohtumised Rakvere, Viru-Jaagupi veteranide klubidega. Roela veteranide klubi osales ka ülevabariigilisel tööveteranide tantsupeol, mis korraldati Tartus 1987. aastal.

„Varem sai ka ekskursioonidel käia, näiteks Sõmerul, Tallinnas, Tartus, Tapal.“ Seda meenutab „Rommelga“ klubi liige Linda Nirgi. „Praegusel majanduslikult raskel ajal ei jõua taidlejad reisida“, sõnas memmede esindaja, president E. Neelokse.

Loodame, et memmed saavad tulevikus reisida, näha paiku, kus nemad veel käinud ei ole. Loodame, et nad tegutsevad veel kaua, et kõik saaksid nende laulu ja naeratusi näha. (1.1.8., 14)

Pensionäride klubi „Rommelgas“ 1991.a.

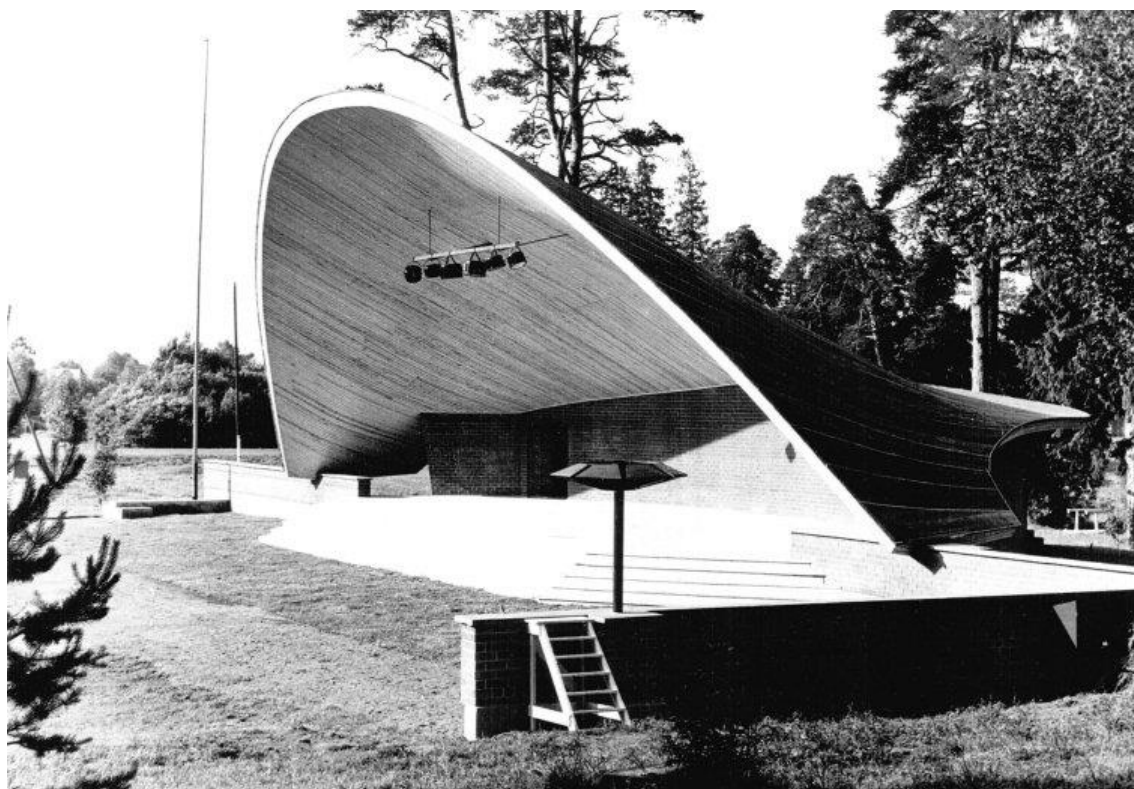
4.10Laululava

Klubi mainet ning Roela kultuuritaset aitas tõsta 1986. aastal ehitatud laululava.

Selle laulukaaare ehitamist alustati 10. mail 1986. aastal. Projekti autoriks oli rajooni arhitekt Ott Metsis, kes on projekteerinud ka Kadrina laululava. Objekti ehtasid Roela sovhoosi töölised. Ka rahalised vahendid ehituse finantseerimiseks tulid sovhoosi kasumist. Ehitustööde juhatajaks oli Enn Männapuu.

Tööliste usinuse ja suure tahtmisega valmis lava 38 päevaga. Üllatavalt ja täpselt õigeks ajaks. Miks õigeks ajaks? Sest 1986. aastal 28.-29. juunil toimusid Roelas 13. Viru mängud. Laululava oli spetsiaalselt selle ürituse jaoks ehitatud.

Võib-olla sai Roela just tänu Viru mängudele praeguse laulukaaare. Mine tea. (1.1.8., 31)

Roela laululava. 1986.a.

5 ROELA MÄGI JA SPORT

5.1 Märt Kõiv, kehalise kasvatuse õpetaja 1958-1967.a.

„Rahvasuus nime all „Roela mägi“ tuntud koht on looduslikult ilus, mis kutsub inimesi looduse ilu nautima, suusatama, kelgutama ja lihtsalt aega veetma.

Koolimajad ise asusid Rakvere-Tartu maantee ääres, internaat aga peaaegu vallseljaku jalamil. Samas asus mäel ka liiva-kruusa karjäär, kus sai läbi viia kehalise kasvatuse tunde: hüppasime kaldalt liiva sisse, jooksimine üles-alla, tegime heiteid-viskeid, mängisime jooksumänge jne.

Umbes 100 meetrit piki vallseljakut edasi Roela sovhoosi keskuse poole oli järsem kallas (Tõnso maja kohal). See oli koht, kus sai suuskadel laskumist harjutatud (ka kukkumist). Slaalomi võistlusi peetud, samuti vastlasõite peetud, isegi jalgratta krossi proovitud. Poistega ehitasime suusatorni, kust sai slaalomiks hoogu võtta (torn oli umbes 5-6 m kõrge ja pikendas hoovõttu 10-15 meetrit). Edasi piki vallseljakut (üle Tudu tee) minnes jõuame lagedamale platsile, kuhu ajapikku kujunes spordiplats oma 250 m ringraja, heite ja hüppepaikadega. Edaspidi ehitati mäele tasandatud karjääri kohale klubi. Oma põhi-funktsioonidele lisaks saab klubis mängida malet-kabet, lauatennist, koroonat, tõstevõistlusi korraldada jne. Spordiplatsil oleva kõlakoja taga teisel pool vallseljaku käärus sai isegi ujuda. Platsil sai mängida jalgpalli ja oli ka võrkpalliplats. Spordiplatsilt alates sai aastate jooksul tehtud vallseljaku osas suusaradade laiendusi, kus poiste-tüdrukute töö tulemusena laienesid suusarajad kuni 4-5 meetri laiusteks. Ära sai kasutatud ka varasemaid teekesi ja teeradasid. Üks suuremaid „puhastustöid“ sai tehtud nn. katlaaugu servas, kus oli võrdlemisi lai ja absoluutselt tuulevaba kallas.

Matkamiseks sai vallseljakut kasutada ka Roela Uuemõisast edasi liikudes Küti-Võhu suunas. Suusarajad said sisse sõidetud alates koolimajast kuni Uuemõisani. Rajad asusid

vallseljakul nii, et rada läks piki vallseljaku tõepoolest tasast serva ja klubi suunas kulgevas orus. Teine pool suusaradadest kulges vallseljakule raiutud trassidel. Põhiline laskumiskoht oli eriti kena kevaditi suusatada, kelgutada. Suusaradade pikkused kõikusid 2 kuni 5 km vahemikus, stardikohaks oli enamikul juhtudel koolimaja õu.“ (1.1.5.)

Märt Kõiv (paremal) 1974.a.

5.2 Ülo Raudsepa meenutusi:

„Roela mäega tutvustas mind Enn Roos. Tegime suusasõitu 11 klassi õpilastega, suusatasime Roelast Võhuse ja tagasi mööda mägesid. Noorematega aga sõitsime Roela mäel kehalise kasvatuse tundides ja ka pärast tunde. Tänu direktor Enn Kreegile sai ostetud paras ports suuski, mida said kasutada paremad sportlased.

Järgmisel suvel juba raiusime koos Alar Maasiku ja Tarmo Elleriga suusarajad Roela mäele ning seda tänu metskonna ülema toetusele. Nendel radadel viisime läbi Viru mängude suusavõistluse, hinnati väga rasketeks radadeks.

Viru mängudeks said Roela lapsed ettevalmistuse just Roela mäel ja spordiväljakul, mis asus Roela mäe läheduses. Teatejooksus 10x60 m võideti ridamisi Viru mängudel. Osa võeti ka Tartu suusamaratonist. Koos koolilastega oli võistlejate ravis ka sovhoosi töötaja Elmar Artov, olles ühtlasi mäardemeistriks. Palju aitas meie sporti sovhoosi direktor Koit Saarepera ja asedirektor Toomas Väinaste. Üldiselt sovhoosi juhtkond tervikuna soosis meie tegevust.

Poisid stardiks valmis 1980.a.

Roela mäega ja väljakuga oli seotud mitmed jaaniõhtud ja vastlapäevad.

Õpilased said korraliku ettevalmistuse Roela mäel, mis lubas neil edukalt võistelda rajooni võistlustel, mitte ainult suusatamas, vaid ka teistel aladel.

Kokkuvõttes sai Roelas kinnistada oma varasemat töökogemust spordi alal. Ka koolikollektiiv oli tragi.“ (1.1.14.)

Saanisõiduga tähistati vastlapäeva 1980.a.

5.3 Mart Vildi mälestusi:

„Minu tutvumine Roela aleviku ja seda ümbritseva loodusega algas 1984. aasta sügisel.

Ostnud maja Obja külasse, näis sealne maastik olevat laustik.

Suusatamist harrastasin lapseeast alates kuni suusavõistlusteni välja.

Roela Keskkooli lähistel mägedest ja suusaradadest sain esmakordselt infot kaastöötajatelt, kui olin alustanud tööd Roela sovhoosis.

Ühel 1985.a. talvel olingi otsustanud puhkepäeval nimetatud mägedega minna tutvuma. Esmased muljed olid erakordsed. Peatusin korra praeguse laulukaare läheduses oleval mäel ja jäin mõtlema. Oleks mul olnud Jõhvis elades selline mäginne maastik, oleksin oma tippspordi aastatel saavutanud rohkematki.

Olles hiljem sovhoosi spordimetoodik, korraldasin sealse mäeseljandikuga lähemalt tutvumiseks ühe suusaretke. Sellest võtsid osa Toomas Väinaste, Tõnis Nurk abikaasaga, Mati Rillo lastega ja mitmed teised. Marsruut kulges mööda mäeseljaku kuni Kūti lasteaiani. Tore oli. Ühele poole jäi Rakvere-Tartu maantee, teisele poole all lohukeses looklev väike jõgi.

Tervise talisparktakiaadi raames korraldasime teatesuusatamise võistluse.

Tervisesportlastele ei tohtinud rasket rada moodustada, aga ühe väikese tõusu ja laskumise tegime siiski võistluse sisse.

Mäletan, et ise ma sõitsin kontori võistkonnas 4x3 km viimast vahetust. See suusavõistlus on jäänud mulle käesoleva ajani viimaseks.

Olles Roela Keskkoolis tööl, asendasin kehalise kasvatuse õpetajat, kasutasin siinset loodust ja mägesid. Viisin lastele läbi luuremänge.

Kui suusatamises hakati sõitma „uisusammu“, tuli endiseid suusaradasid laiendada.

Mäletan, et käisime kõik rajad metsaülemaga läbi, kes lubas mõned suured puud ära saagida.

Oli kord novembrikuu, kui kõndisime Aulis Pähelbuga vikatid seljas nende suusaradade suunas. Vastutulijad naersid: „Mehed, heinaaeg on ammu juba möödas!“ Rajad vajasisid puhastamist.

Tervisesportlasena olen neid mägesid läbinud suvel kõndides, aga talvel on need mäed minu jaoks juba sellised, kust minusugune spordiveteran enam alla sõita ei julge.“ (1.1.19.)

5.4 Hannes Põllu meenutused:

„Roela 8. klassis õppisin 1969 aastani. Koolisport ja kehakultuur täiskasvanute hulgas olid väga populaarsed. Häid tulemusi saavutati rajooni kui ka vabariiklikel võistlustel.

1960-ndatel aastatel elasin talviti internaadis. Minu mäletamist mööda, möödus kõikide poiste vaba aeg mäel suusatamises. Iga päev, kuni pimedani välja, lumesaanidest ei nähtud sellel ajal veel undki, kuid mäenõlvad olid nii tugevalt ära tallutud, et võis vabalt käia ilma suuskadeta, jälgi jätmata. Peamine tegevus toimus nn. Sotsi mäel. Heaks suuskade vastupidavuse ja suusataja julguse prooviks oli vana kruusa karjäär. Kevadel peale lume sulamist suusaninasid leidis karjääri põhjast päris ohtralt.

Sportitegevust soodustavaks tingimuseks on olnud Roela mägi (Roela-Mõdriku vallseljaku lõunapoolne osa). Maastiku liigendatus loob palju enam võimalusi ja emotsionaalsust treeninguteks nii talvel kui suvel, võrreldes meie „lauskmaa“ naaberkoolidega (Muuga, Tudu, Vinni-Pajusti). Sellest tingitult oli ja on Roela kooli õpilastel alati looduslik eelis suusatamisel, kuna suuskade valdamine-valitsemine on maast-madalast paremini omandatud.

Mäest üksi oleks sportimiseks vähe kasu, kui puuduks inimene, kes oskaks ja tahaks tema eeliseid ära kasutada. Üheks nimekaks spordiõpetajaks-treeneriks oli 1960-ndatel aastatel Märt Kõiv. Kõivu-aegsed õpilased meenutavad teda väga lugupidavalt ja tunnustavalt. Tõenäoliselt osutus see periood Roela kooli ajaloos sporditulemuste poolest kõige saavutusterikkamaks.

Lisaks murdmaasuusatamisele tegeleti õpetaja Kõivu eestvedamisel ka slaalomiga. Selleks oli ehitatud mäele „teine korrus“-torn. Sealt laskumisel said slaalomistid tublisti kiirust juurde. Slaalomivarustust sai proovida alles siis, kui murdmaal oli tublisti esinetud. Kahjuks 1967. aasta tulekahjus vana koolimaja hävinguga ei suudetud päästa slaalomivarustust. Mul puuduvad andmed selle kohta, et hiljem oleks sellist emotsionaalset spordiala, mis oli slaalom Roelas, harrastatud.

Järgmiseks õpetajaks oli Anti Allikas. Mäletan kindlalt, et siis sai rajatud mäele küllaltki lai suusaradasid. Sarapuude raiumine, okste kokkuvedu toimus igal sügisel. Kõik see tegevus oli nii loomulik – ei mäleta mingit õpilaste poolset vastumeelt töötegemise vastu. Teatavasti oli Anti Allikas seotud ka matkaspordiga. 1956. külastasid eestlased tema juhtimisel esmakordselt L-Uraale. Puusepa järvelt oli lumi pealt lükatud – nii oli võimalik sõita uiskudega väikesel ringrajal ja mängida muidugi ka hokit.

Sügisel ja kevadel olid suusarajad ideaalseks jooksupaigaks või ka muidu meeldivaks jalutuspaigaks. Rajad ulatusid kuni Uusmõisani. Igal laskumisel ja suuremal tõusul oli oma nimi. Peale koolimaja põlengut jäi Sotsi mäe kasutamise osakaal väiksemaks ja suusarajad rajati rohkem laululava ja staadioni tagusele mäele.“ (1.1.11.)

5.5 Hannes Põllu, kehalise kasvatuse õpetaja 1989-1998.a.

Pidev kokkupuude Roela eluoluga pikenes 20 aastat. Vahepeal oli Roela-Mõdriku vallseljandiku idapoolsele küljele (nn. Onnimäele) ehitatud uus keskkoolihoone koos täismõõtmelise võimlaga.

80-ndail aastail toimus maailma suusaspordis hüppeline areng. Kasutusele võeti plastiksuusad ning klassikalise sõidutehnika asendus valdavalt vabatehnikaga. Uus sõidutehnika esitas eelkõige rangemad nõuded raja laiuse suhtes. Et arengule mitte jalgu jääda, tuli käsile võtta kohalike suusaradade rekonstrueerimine. Roela mägi on looduskaitse all. Seega, kõikideks tõsisteks ettevõtmisteks pidi olema Rakvere Looduskaitse Valitsuse luba. Tollane juht E. Heinmets suhtus koolipoolsele soovi väga mõistvalt ja kinnitas 20. novembril 1989.a. uute radade plaani ilma vastuväiteid esitamata. Eriti avaldas talle muljet valgustatud suusaraja mõte. Kindlasti oli asja nii soodsale lahendusele kasuks Toomas Väinaste hea kontakt RLK juhi E. Heinmetsaga. Tööd uue rajaga oli palju. Maha tuli saagida üksikuid segavaid suuri puid, mäenõlvad tuli puhastada sarapuu võsast. Kuna algselt RLK luba puudus, siis kõik tegevus mäel toimuski metsaülemal loal, kelleks oli Mati Org.

Koolipoolseks osaks jäi okste koristamine ja nende põletamine. 1989/1990 õppeaasta I veerandi ÜKT ja kehalise kasvatuse tundidest kulus enamuses suusaraja ettevalmistamiseks. Tööd jagus õpilastele, õpetajatele kui ka aktiivsetele lastevanematele. Kõige tähtsam töö jäi Roela kooli endise õpilase Ruudi Malmi hooleks. Tema organiseeris treileri, lasi vedada Roelasse oma 14 tonnise „Jossi“ kuskilt karjäärast ja asus kartmatult raja põhja siluma (vähemalt 4 m laiuselt). Sellise traktoriga mägede vahel manööverdamine oli päris paras julgustükk. Kõik see toimus nii kiiresti, tööga lõpule jõudes, tuli alles meelde, et ühtki fotot ei saanud sellest jäädvustatud. Suure punnimise peale võttis Ruudi töörahaks 50 rubla, arvates, et nüüd on tema lastel samuti hea suusatada. Oleks sellise positiivse suhtumisega lapsevanemaid rohkem olnud.

Vahetult peale rajapõhjade silumist vaatepilt kõige meeldivam ei olnud, palju oli kruusast pinda ja katkiseid puujuuri. Õnneks sadas varsti lumi maha ja uutel radadel hakkas toimuma aktiivne suusaelu. Suusamõnu said nautida ka naaberkoolide õpilased ja kohalikud täiskasvanud.

Klubi tagusele rajalõigule veeti Rasiverest saepuru, seega sai juba esimese lume korral alustada treeninguid. Igal sügisel tuli tegeleda radade nn. profülaktilise hooldusega võsa ja kõrge rohu niitmise ja mullamutihunnikute silumisega. Kui need tööd jäävad mingil põhjusel tegemata, ei tule ka talvel õigest suusatamisest midagi välja. (1.1.11.)

5.6 Meenutab H.-M. Moor:

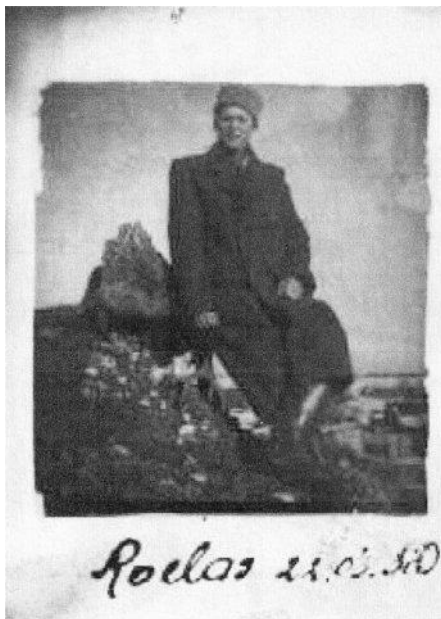
„Olen sündinud ja kasvanud Roelas, ka enamiku oma elust siin elanud. Minu lapsepõlves ja nooruses nimetati neid vallseljakuid ikka ja alati mägedeks.

Mägi oli elanike, aga eriti noorte hulgas väga oluline ja ilus. Talvel ei olnud meil paremat suusatamispaika kui mägi. Suusaretk algas spordimäest ja viis lõpuks Taevamäele. Lasksime igast mäest paar korda alla ja jälle edasi. Kes kukkus, tõusis ja ikka edasi. Taevamäelt tagasitulek lõppes Sotsi mäel ja siis alles koju. Just praeguse klubihoone taga oli üks ohtlikumaid kohti. Järsakust alla orgu ja siis viuhti hooga üles teisele mäele. Kukkumata pääses sealt mõni üksik. Kõige julgemad ja vanemad poisid lasksid sealt. Niisugune oli poistekamba peaaegu igapäevane suusaretk Roela mägedes talvel.

Suusad olid niisugused nagu kellelgi olid, kellel kodus tehtud, kellel vanematelt vendadelt jäänud. Sageli suusanina plekiribaga kokku lapitud.

Mulle meenub üks vastlapäev. Mägi oli jäätunud ja näis nagu klaasmuna, läikis ja oli väga libe. Läksime vastlaliugu laskma. Kellel lauatuukk, kellel kuuseoksad istumise allapanekuks, aga vastlasõit sai tehtud. Ainult ühel poisil oli kaasas kelk, õhtul viis tema koju ainult kelguriismed. Kuidas kodus lugu lahenes, meie ei teadnud.

Suvel käisime Veskijärves ujumas, ikka üle mäe. See retk oli alati huvitav. Sai võidu üles alla joosta. Puud ja põõsad andsid viluvarju ja olid head peidukohad. Mägi oli korras. Olid teerajad, võsa välja raiutud, õitsesid metsalilled ja vilistasid linnud.

Mägi ulatus maanteeeni. Koht, kus asub klubi, oli kõik mägi. Teeäärne osa oli 5-6 m puude ja põõsasteta. Meie, poisid, armastasime seal istuda, sest koht oli ilus ja sealt paistis hoopis kaugele.

Suvisel ajal ja ka sügisel tegime metsaradadel jalutuskäike.

Roela oma maastiku mitmekesisusega on meeldiv ka võõrastele inimestele. Sageli kuuleme väljendit: „Roela on ilus koht!“ “ (1.1.9.)

Heiner-Markvart Moor istub mäel. 1950.a.
Nüüd on selle koha peal Roela Rahva Maja.

5.7 Balkanitele!

Kommunistlike noorte suusamatk toimus 17. märts 1958. Hommikul kogunesime koolimajja. Ilm oli ilus. Taevas polnud näha ühtki pilve, ainult silmapiiril olid valged pilved vaevu eraldatavad. Päike paistis juba soojalt, kõikjal tilkusid räästad. Meie olime kuuekesi, seitsmes oli õp. Ladvas. Tõnu oli oma suuskadega, aga meie võtsime koolist. Alguses liikusime edasi mööda põldu. Teel oli ees ka künkaid, vahel oli ka päris kõrgeid. Sõitsime

mitu korda neist alla. Mõnikord tegime ka pilti, sest õpetajal oli kaasas fotoaparaat. Meie sõidu eesmärgiks olid nn. „Balkani mäed“. Sinna jõudes kuulasime, millest neil selline nimetus on ja vaatasime ka nende loodusliku ilu. Laskime ka mäest alla.

Varsti väsisime ja otsustasime tagasi pöörduda. Tagasi teel oli juba raskem, sest lumi oli sula. Kui jõudsime koolimajja, olime väsinud. Puhkasime veidi ja sõitsime Roela mäele. Sealt laskime suuskadel alla. Vahel juhtus ka äpardus, kukkusime lumme, kuid sest ei olnud midagi, see tegi ainult nalja. Koju pöördusime küll väsinutena, kuid tundsim, et olime veetnud meeldiva puhkepäeva.

Suusamatk Roela mäele 1958.a.

Suusamatk Balkani mäele 1958.a.

6 MEIE OOSI-ÄÄRSED

6.1 Kolme põlvkonna lapsed

„Esimesed mälestused lapsepõlvekodust tulevad silme ette üle mäekünka ema järel minek karjakopliisse lõunasele lehmalüpsile. Elasime Balkani mäe (nii nimetati oosi Saara küla poolset osa) üsna viimases veerus. Koppel lõhnas kevadeti toomingatest, mida oli karjakoppel täis. Sügisel olid aga imemagusad suured mustendavad toomingamarjad, mis tegid küll suu paksuks, kuid olid sellegipoolest head süüa. Ega siis ei ostetud poest nii vabalt ja volilt maiustusi kui nüüd. Mida aasta edasi, seda suuremaks läksid ringid mööda mäge uitamisel. Kuigi Saara küla poolne mäe ots oli märgatavalt madalam ning väiksem kui seda oli Roela vaheline ala, oli ühel 10-ne aastasel tüdrukul tegemist küllaga. Selle aja peale käisin ka juba koolis. Hommikune koolitee kulges mööda munakiviteed (täpselt 2 km Roela koolini), mis oli aga üsna igav üksinda kõmpida. Kojutulek, mis kippus vahel ka liiga pikaks venima, oli see eest mööda mäge tulles üsnagi huvitav. Tuli ju uurida rohutirtsude tegemisi, vaadata ämblikke nende võrkudes, kuidas nad omale toidupoolist hankisid ja loomulikult korjata ka ettejuhtuvaid lillekesi. Minu kodu lähedal mäel ei kasvanud kahjuks sinililli, nii nagu neid sinetab kevadel Roela poolsel osal. Sellest ajast tean, et rohutirts ja ämblik hammustavad üsna valusalt. Kodu juures, umbes poole kilomeetri kaugusel mäe peal, oli kenakene lagedik, kus oli külanoorte pallimänguplats. Selleks ajaks kui mina oleksin kõlvanud suuremate hulka mängima, oli aga enamus noori külast läinud juba oma teed. Järgi olid legendikule veel jäänud ainult pehkinud ja lääpas postid.

Mõne aasta pärast aga tulid suured kopad ja kallurautod ning peale nende lahkumist oli mäe kohal suur, järskude kallastega auk. Kaldad küll siluti ja maapind tasandati, kuid mägi selle koha pealt oli hävitatud.

Minu mäletamiste algusest peale on Roela keskuse mäeveerel olnud laululava, taustaks taeva poole sirguvad männid. Nimetatud paika kutsuti kunagi spordiväljakuks, kus toimusid ka kooli võimlemistunnid ning kõikvõimalikud spordivõistlused nii suvisel kui ka talvisel ajal. Nüüd on spordiväljakust saanud lauluväljak. Meeles on Roela sovhoosi aegsed tootmisloikudevahelised talvised spordipäevad, mil panid suusad alla emad-isad koos lastega. „Spordimäelt“ – nii kutsutakse mäenõlva, mis langeb lauluväljakule – tuhiseti alla aga suurte hoburegedega. Oli õnn, kui regi ei sõitnud vastu puud ning sõit lõppes suurte hõisete saatel edukalt.

Eriti populaarsed ning oodatud olid ja on suvised jaaniõhtud. Parematel aegadel on lauluväljak olnud rahvast otsast-otsani täis ning suvised rahvapeod kestsid hommikuni. Et nimetatud koht on olnud aegade algusest rahva kogunemiskohaks, siis oli ka loomulik, et Roela rahva uus kultuurikolle ehitati samasse lähedusse. Kuna olen olnud ka ise kultuurihuviline, siis enda kodu on ka kunagi alateadlikult ehitatud mäe jalamile, lähemale lauluväljakule ning rahvamajale. Seal elab praegu minu vanem laps oma perega. (1.1.12.)

Siin aga meenutab oma lapsepõlve minu noorem tütar **Pille**:

„Roela mägi on lahutamatu osa iga „üleval-Roela“ lapse lapsepõlvest. Õieti, kui meenu-tama hakata, on suurem osa mäe-äärse lapse lapsepõlvemälestused kuidagi mäega seotud.

Mäe ääres kasvanud lapsel ei olnud vaja eriti palju sõpru, sest tal oli mägi. Mägi oli mõnes mõttes isegi parem, kui sõber. Seda sellepärast, et ta ei kiskunud sinuga ilmaski riidu ega olnud su peale kade, kui said matemaatikas temast parema hinde.

Mäele sai iga kell minna. Näiteks oli mäele mõnus minna sügisel. Siis kõik kohad ilusaid värvilisi lehti täis. Eriti hea aeg oli mäele minekuks siis, kui päev hakkas õhtusse jõudma ja päike juba madalamale vajus. Siis oli hea mäe otsast värviliste lehtede vahelt alla kodu peale vaadata, kuidas ta seal mäe veerus kõssitas ja korstnast suitsu välja ajas.

Suvel oli mäel kah mõnus. Suve lõpupoole sai näiteks pähkleid süüa, muidugi kui sa juhtusid olema piisavalt pikk, et neid kätte saada. Suvel sai ka lagendikul pikutada ja päikest võtta. Kui su suur vend juhtus koos oma suurte sõpradega minema mäele telkima, siis said sa lagendiku veeres rohu sees roomata, telkijaid luurata ja kujutada ette, et oled partisan.

Lagendikul karjatas naabritädi vahetevahel oma lambaid. Lambad olid oma nime vääriliselt arad ega lasknud ennast silitada. Küll aga pidid sa kogu aeg valmis olema selleks, et võid lagendikul kõndides rohu seest otse oma talla alt leida hunniku lambapabulaid.

Kevadel sai mäelt korjata kõigepealt sinililli, siis ülaseid ja siis piibelehti. Ja jänesekapsaid süüa. Need olid ikka jube head, aga sa pidid kogu aeg hoolega vaatama, et sa neid ristik-heinaga segi ei ajaks. Ristikheinale oli vastik ja mõru maitse ja see ajas jänesekapsa isu ka mõneks ajaks pealt ära.

Ega talvel ka midagi viga polnud. Talvel sai mäel suusatada. Või siis kelgutada. Aga seda sai teha klubi mäel. Minu kodu mäel polnud talvel suurt midagi teha, seal oli siis ainult palju lund ja paha käia.

Igal aastaajal sai koos emaga minna mäele pesu kuivama panema. Otse pesunööri all oli sipelgapesa, kus elasid kurjad punased sipelgad. Kui sa olid otsustanud emaga mäele kaasa minna, siis pidid kogu aeg jalgu trampima, et sipelgad ei saaks tulla su jalgu hammustama.

Mäele oli hea minna naabri hagijaga, kes suurema osa oma elust muidu puuris veetis. Kui ta vahel jalutusrihma otsas välja lasti, siis lidus ta mis kole ja sa ei pidanud üldsegi märke ronimiseks palju vaeva nägema – aitas, kui sa rihmast kinni hoides piisavalt kiiresti jalgu liigutasid. Mäest alla tulek oli natuke keerulisem, kuna jalgrada katvad männiokkad olid libedad. Õnneks oli naabri koer selleks ajaks enamasti juba natuke väsinud ka, nii et kui õigel ajal ja piisavat osavust üles näidates jalgraja-äärsetest okstest haarata, siis jõudsid sa mäest alla võidukalt kahel jalal püsti püsides.

Lapsena mõtlesin, et mägi on üüratu suur ja sinna võib niimoodi ära eksida, et enam kunagi koju ei jõua. Sellepärast ei käinud ma eriti palju mäe teises küljes, vaid ikka rohkem kodu pool küljes.“ (1.1.6.)

Edasi aga juba vanem tütar **Tiina**.

„Kahel pool mäge.

Et kõik ausalt ära rääkida, pean alustama 1967. aasta 30. juulist. Just sellel päeval otsustasin ma Roela haiglas (praegune noortemaja) ilmavalgust vahtima hakata. Mäletan täpselt, et mägi oli ka selleks puhuks kohale veetud. Arvatavasti tervitasin oma tulevast suurt sõpra soliidse kisaga.

4-5 aasta pärast kohtusime uuesti. Minusugusele poolemeetrilisele paistis mägi kui tõsiseltvõetav suur mets, kus võis eksida ja isegi hunti karta. Noh, mina küll eriti ei kartnud, sest mul oli alati puss või automaat ühes. Sõjas käisin paar korda nädalas koos vanaemaga, kes mind põldude vahelt ratta pakikal kohale sõidutas. Olgu, olgu! Vanaema ei osalenud lahingutes, tema koristas klubi. Samal ajal jäeti mind suuremate püssimeestest poiste hoole alla, mis mulle igati meeltemööda oli. Oi, kus meil olid lahingud. Suures laanes, paksus metsas, koos laskmise ja luuramisega. Lisaks relvaladu – midagi võimsamat ei oska üks viieaastane ette kujutada. Püstolid, automaadid, suuremad ja väiksemad, terve hunnik, pikk rida. Ärgu poisid mitte lootkugi, et ma neist sammukese maha jään. Igal juhul olgu lahing lõppenud enne, kui vanaema hüüdma hakkab. Oligi. Pole teada, kes võitis, aga võidukalt ronisid okstest välja kõik. Elus praegugi.

Samal ajal haudus isa plaani sõjametsa taha maja ehitada. Ehitaski. Kolmandal koolitalvel elasingi ühtäkki uues kodus otse niiöelda lahinguväljal. Teisel pool mäge käeulatuses relvaladu ja haigla kõrvuti. Aja möödudes avastasin, et mäe juurde kuulub ka, spordiplats, väike järv künka taga, tohutu hulk lilli, linde, sipelgaid, putukaid ja lõhnu. Lahinguväli jäi justkui väiksemaks ja muutis kuju. Tal oli nii algus kui lõpp, heli ja hingamine. Päris ruttu sai mulle selgeks, kus kõige varem sinililled lume alt ilmuvad, millisel lagendikul on ülased lopsakamad, kus pesitsevad oravad, kuidas piibelehed lõhnavad, millal oodata karikakraid või proovida pähkkeid.

Olgugi, et sõjametsast sai märkamatuks mägi, ei kahanenud tema kohaloleku tähtsus karvavõrdki. Talvevabal ajal käis staadionil lõputu pallimäng, lume saabudes läksid käiku nii suusad, kelgud ja järvejääl uisud. Ainult pimedus suutis meid hädaga laiali ajada. Kõik olid tegijad, kes vähegi julgesid tipust suuskadel alla sõita, või poiste vormitud hüpekast üle lennata. Rääkimata sirgest järsust orgu laskumisest. Praegu ei taha ma isegi kelguga kõrgemasse märke ronida.

Pikka aega olin ma arvamisel, et mägi lõpeb õp. Klei kodu juures kibuvitsapõõsa juures. Kordagi ei tulnud mulle pähe pidada Saaraküla liivaaugu mäe jätkuks. Kuigi elasin sealsamas kõrval ja kõik suved veetsime liivaaugu veelombis. Korraldasime kõrgushüppe võistlusi allahüppamises kõrgest kaldast pehme liiva sisse. Eriti hästi on mul meeles liivaseintes pääsukeste pesad. Hirmus põnevad augud olid, aga vanaema oli kategooriliselt keelanud neid lähemalt uurida või kiskuda. Seega ujusime ja mängisime augus, mis oli nüüd mäe asemel. Kui aga tagasi tulla kibuvitsa juurde, siis selle põõsaga on arved veel praeguseni klaarimata. Nimetatud põõsa juures plaanisin ma uhket tagasipööret sääreväristajal... ebaõnnestunud. See saatana põõsas jäi otse teele ette ning lõpetas mu esimese

sõidu vägagi küliliolekus ja kriimulisena. Et see väristus ka hirmus raske on püsti tõsta ja mida poistele öelda, häbi ka, et hakkama ei saanud – taolised hirmsad mõtted keerlesid mul peas, kui ma ülima pingutusega selle rattakolaka teele tagasi vedisin. Põlved on ammugi terved, kuid põõsaga sotid segased. Olles pool- või isegi veerandinimeseks kasvanud, hakkas aega aina rohkem kuluma mäepealses majas. Jutt mõistagi praegusest Roela Rahva Majast. See maja ja mägi on minu jaoks nagu ühe-paja toit. Üks kuulub ikka teise juurde. Ja kuigi mäele satun viimasel ajal vast kõige sagedamini kevadeti, süüan ma ühe-paja toitu alati heameelega.“ (1.1.3.)

Aeg teeb aga oma aastaringe ruttu ja märkamatuks. Lastest on ammu saanud täiskasvanud inimesed, kellel nüüd kasvatada omad lapsed. Üks nendest, **Gaidy**, 18 aastane neiu, kellel alati on kiire ja kuhugi tõttab, arvas aga asjast nii:

„Minu mälestused Roela mäest on üsna kirevad. Pool oma elust on saanud seal ringi joosta ja mängida.

Väiksena käisime sõbrannadega sinililli ja ülaseid metsas korjamas ja sületäite viisi koju viimas, et ikka emale head meelt valmistada. Kui väljas olid soojad ilmad, siis meie kehalise kasvatus tunnid toimusid staadionil ja ka metsas, kui me parajasti luurekat mängisime. Metsa serval on meil ka Puusepa järv, kus me alati ujumas käisime. Terved suvepäevad sai seal veedetud ja veega sulistatud. Mäe peal kasvavad puud aga hoidsid suuremad tuuled eemale, samas lasi aga päikesel särada. Talvel aga olid meil seal lumised suusarajad, mis lõbustasid kõiki Roela lapsi. Ka korraldati jooksu- ja suusatamisvõistlusi, milles osalemine võttis võhmale, kuna orge ja tõuse seal ikka jagus. Tean, et Roela mäel ja metsas elavad ka kitsed, olen neid oma silmaga näinud. Ühekorra käisime ka väiksena neid sõbrannadega otsimas, aga nad olid kusagil peidus.

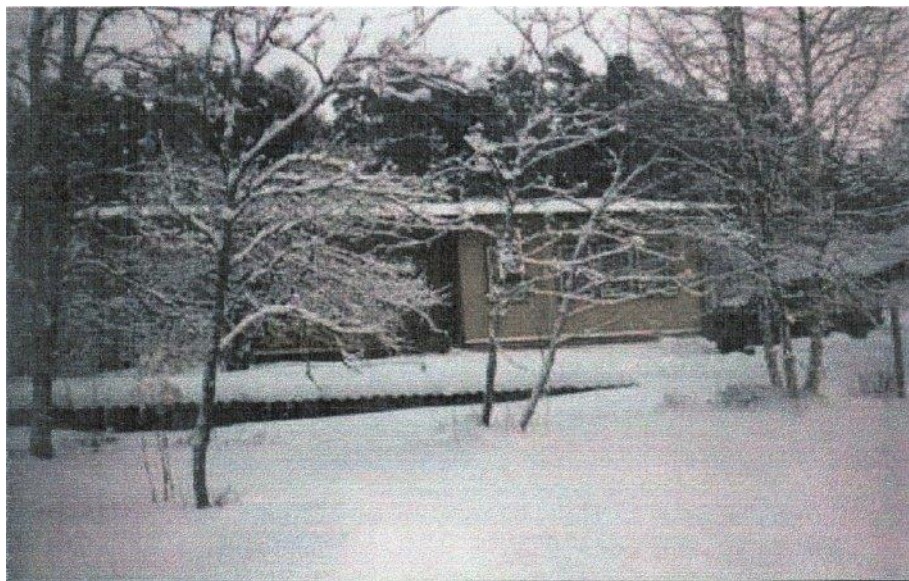
Roela mäenõlval on ka olemas legend, mida meile koolis üsna tihti räägiti. Veel on seal tee ääres üsna suured liivaaugud, millesse ma ka korra uudishimust sisse olen kukkunud. Seal pidavat olema kuldmünste ja luukere konte, vähemalt mulle on sellist muinasjuttu räägitud.

Nüüdseks liigun Roela mäel vähem, muidugi suvel saab ikka üle selle ronitud ja ujuma mindud.

Sellised olid minu esialgsed teadmised ja mälestused Roela mäest. Kuid mul alles elu ees ning arvan, et ees ootab veel palju meeldivaid kohtumisi oma lapsepõlve mängumaal.“ (1.1.1.)

Selline sai meie pere osade liikmete meenutus elamisest ja olemisest mäe juures ja mäe peal. Mägi on olnud ajast aega Roela aleviku ja ümberkaudsete elanike tõmbekohaks, mille ümber ajapikku ikka ja jälle uuesti kogunetakse. Mägi on meie kodu uhkuseks!“

Kärt Põllu

Kärt Põllu maja 1996.a.

Maja aastal 2005.

6.2 Majake oosi jalamil

Meenutab Virge Taurafeldt:

„45 aastat tagasi kui Roela haiglas esimest korda ilmavalgust nägin, ei osanud ma uneski näha, et mu lapsepõlve kodu ja ümbritsev loodus mul edasist elu mõjutada võiksid. Aga mõjutasid, sest elan nüüd ise Roelas ja loodetavasti saan siinset ilu koos oma perega veel kaua nautida.

Minu esimene ja seega kõige sügavamaid mälestusi toov lapsepõlve kodu asub kohe oosi jalamil. Meie maja ümbritses palju sarapuu põõsaid. Sügise saabudes käisime tihti isaga mäeservalt pähkleid korjamas. Võib-olla ongi just sellest ajast jäänud minusse pähkliarmastus ja rõõm neid perega metsast korjamas käia.

Loomulikult ei puudunud ka minu lapsepõlvest oma mängumaa. Mulle meeldis väga oosil ringi joosta, onne ehitada ja lilli korjata. Arusaamatuks on siiani jäänud see, et metsast ülaseid, sinililli, piibelehti ja karukelli korjates ei olnud ema ega isa need, kes neid lillenimesid mulle õpetasid, vaid ma oleks neid nagu terve elu teadnud! Või õpetas mind oos ise?

Mäel oli mulle palju pakkuda. Mäletan ka sipelgapesi, mis oosil asusid. Teadsin täpselt, kus millised sipelgapesad asuvad, tegin nagu oma teadlasetööd paikades, kuhu sipelgad läksid ja millega nad päev otsa neis kohtades tegelesid.

Nüüd elan ka ise Roelas ja hoolitsen igapäevaselt oma vanaduspõlve veetvate vanemate

eest ja seega käin siiani oma lapsepõlvekodus. Enam ma küll kiire elutempo tõttu mäele eriti jalutama ei jõua, aga kauneid oosile avanevaid vaateid naudin ikka. Eriti talviti. Lumisele mäele vaadates meenuvad pikad ja lapsele üldse mitte kurvad.. õhtud, mil vahest päris hiliste ööni lustlikult kelgutatud sai. Ka oosi võimsad männid ei kustu iial mu mälestustest.

Majake oosi jalamil. 2005.a.

Oos ja seal elamine on mulle palju kinkinud. Olen saanud suure loodusarmastuse ja taimedelembuse. Loodan, et olen seda vähemalt või rohkemal määral oma lastesse süstinud.“ (1.1.15.)

6.3 Minu juured on Mäekaldas kinni

Meenutab Urve Veeväli:

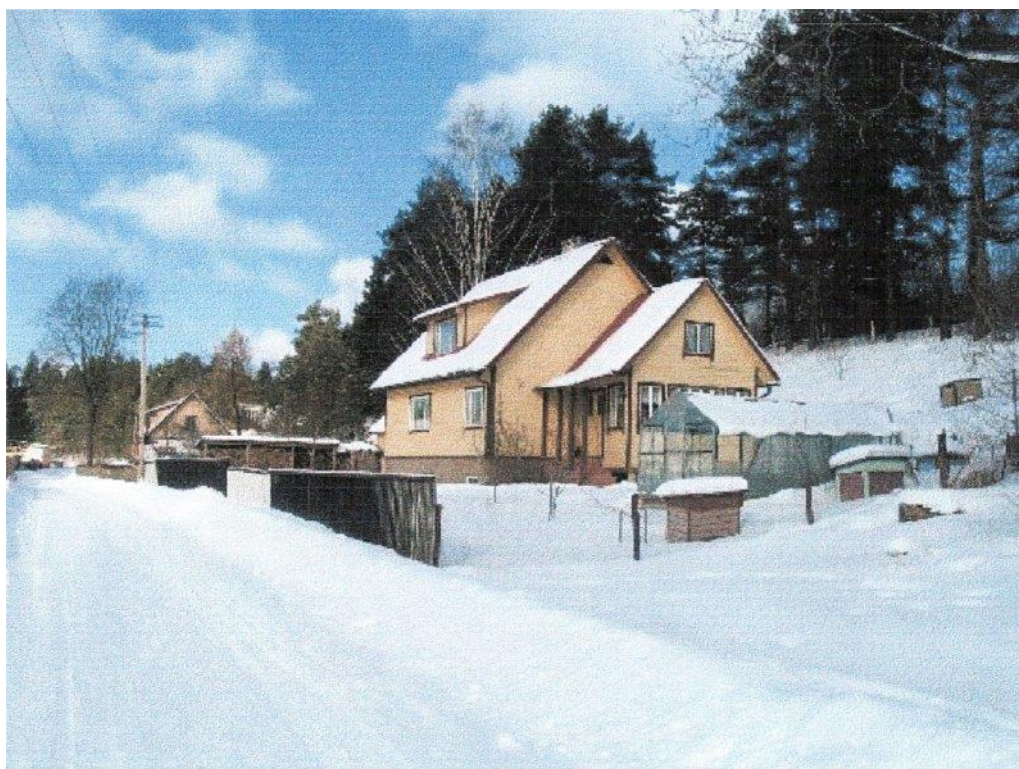
„Hakkasin heietama oma mõttelõnga, kuhu hakata endale kodu rajama. Käisin paljudes kohtades, üksikuid majugi vaatamas, kuid meelepäraseid ei leidnud ühtegi. Siis aga sattusin

saatuse tahtel Roela, kus klubis ma hakkasin tantsuringis käima. Mulle meeldis Roela väga. Sõbrad hakkasid nõu andma, võta siia ehitusplats ja hakka ehitama. No, hulljulge temp! Üksi ja 54. aastaselt hakata veel maja ehitama! Läksingi siis tolleaegse sovhoosi direktori Mati Rillo juurde, kes oli väga lahke ja sõbralik. Tema soovitas kahte kohta, üks oli see, kus asuvad Kiili ja Sarjase majad (vallseljaku idapoolses osas) ja teine, kus ma nüüd elan (vallseljaku läänepoolses osas).

Mulle meeldis see siinne koht rohkem, tundus, et siin on päikest palju enam, ning linnud, lilled, puud, kõik siin mäeveerul on palju rõõmsamad. Kus alati on laste kilkeid nii suvel kui ka talvel.

Kuidas sai see meie tänav nime? Sellel ajal, kui mina ehitama hakkasin, polnud tänaval nime ollagi. Nii võtsime ükskord neli peret mäel kokku, et panna endi tänavale nimi, pakkumisi tuli kõigi suust: küll kalda, küll mäe, siis oru. Mina pakkusin välja, et miks ei võiks olla Mäekalda. Selline nimi on Tallinnas, Rakveres, ja miks mitte meil. Aplaus ja ühine vastuvõtt. Meie tänav nimi on Mäekalda.

Nii ongi minu juured siin Mäekaldas kinni, kus mesilaste sumin ja laste kilked hommikust õhtuni.“ (1.1.18.)

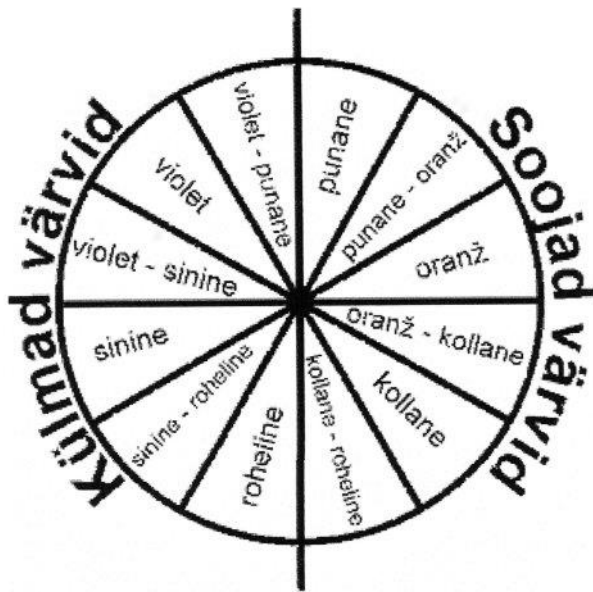
U. Veevälja maja. 2005.a.

7 ROELA MÄGI – INIMESE PSÜHHOLOOGILINE TASAKAALUSTAJA

Mets ja eestlane on aegade vältel kokku kuulunud. Sellega oleme harjunud. Me peame metsa olemasolu niivõrd tavaliseks, et unustame tema rolli meie elus. See, et iga halg kaminas, iga tool ja laud on olnud puu, läheb tänapäeva argiaskeldajal meelest. Mets, annab meile võimaluse oma elust osa saada. Ta võtab meie pinged ja valud enesele, annab vastu rahu ja tasakaalu, toidu ja turvatunde.

Sügis on oma kunstnikukäega mäe ja metsa imekauniks maalinud. Naudi metsas valitsevaid sügisvärve ja analüüsi mõttes nende psühholoogilist mõju. Kuuskedel on tumerohelised frakid. Sirgelt ja tähtsalt üksteise kõrval ja vaid tugev tuul suudab nende päid kõigutada.

Sõltuvalt mõjust jaotatakse värvid kõigepealt kahte vastandlikku rühma: soojad ja külmad värvid. Kõiki kollasele ja punasele lähedasi värve, mis meenutavad tuleleeki, nimetatakse soojadeks värvideks (punane, oranž, kollane, punakasoranž jne.). Neile vastandlikke värvitoone, mis meenutavad jääd, nimetatakse külmadeks värvideks (sinine, lilla, rohekassinine jne.). Sooja ja külma värvitooni segamisel saadakse neutraalne värv.

Soojad värvitoonid tõusevad esile ja tekitavad mulje nagu asuks värvitud pind lähemal, kui ta tegelikult on. Seepärast on parem kasutada sooje värve neis elementides, mida tahetakse kohe silmatorkavaks teha, ja külmi värve taustaks. Kõige esmalt äratavad tähelepanu kollane, oranž ja punane. Kõige suurema eemaldumisvõimega on sinine. Hall on neutraalne puhkepaus, ta on hea kaitsekiht erivärvide vahel või värvide ja valge vahel.

Tumedad värvid näivad raskemad ja heledamad kergemad. Kerged on näiteks helekollane, heleroheline jt., rasked on tumepunane, tumepruun, tumeroheline jt. Värvide erinevat

raskust saab kasutada elementide esiletõstmiseks ja lehekülje tasakaalustamiseks. Seda tuleb arvestada eelkõige värviliste elementide suurussuhete otsustamisel (näiteks kahest samasuurest kujundist tõuseb tumedam esile, väike tume element suudab tasakaalustada suure heleda elemendi), samuti värvide valikul (heledad värvid seostuvad tavaliselt positiivsete, tumedad negatiivsete emotsioonidega).

Kasutataval värvil on tavaliselt neli ülesannet:

- väärtustada, rõhutada, esile tõsta;
- organiseerida, ühendada sisult seotud elemendid, aidates orienteeruda leheküljel;
- luua meeleolu antud lahendi vastuvõtlikumaks tegemiseks;
- kaunistada, äratada tähelepanu ja lisada huvitavust.

Värvi vaatamisel on oluline arvestada värvi mõju vaatajale. Iga värv tekitab inimeses teatud emotsioone ja assotsiatsioone. Üks ja sama värv võib erinevatel inimestel esile kutsuda erinevaid tundeid, kuna iga inimene eelistab ühel või teisel põhjusel mõnd värvi teisele ning see mõjutab värvide tajumisel saadud emotsiooni. (5.1.)

Roheline – annab tasakaalukust ja rahu. Rohelist seostatakse ka pääsemise ja jaatusega. Roheline on elu alguse värv looduses. Kuusiku alune heleroheline samblapind lisab tumedale stoilisusele rõõmsat erksust. Roheline on stabiilsuse ja tasakaalu värv. Roheline sobib silmade lõdvestamiseks ja arusaamade tasakaalustamiseks kõige paremini. Ka soodustab roheline täpsust, sihikindlust. Aga roheline võib kutsuda esile ka, sentiimentaalsust. Tiheda ja kõrge kuusiku all tunned end kaitstult tänu rohelisele värvusele. Kultuuriline/ikooniline tähendus: loodus, puhas keskkond.

Kollane – väga kaunid on kased. Nende kuldkollane rüü tõmbab juba kaugelt tähelepanu. Kollane on hea värv tähelepanu arendamiseks, ta paneb mõtted liikuma, ütlevad värvi-psühholoogid. Kollane on soojuse ja päikese värv, lisavad teised. Kask, mis võiks olla ja peaks olema meie rahvuspuu, on võtnud enesele päikese ja soojuse peegeldamise rolli siis, kui päikesel enesel soojust meie jaoks napib. Kultuuriline/ikooniline tähendus: truu, lõbus, vahva.

Oranž – tugev positiivset energiat kiirgav, tundeid elavdav, nn tule ja elujõu värv. Eks ole ju seda elujõudu meile enne pikka ja pimedat novembrit-detsembrit vaja nagu soojendavat tuleleekigi. Paljude puude lehed on oranžid enne külma talve ja sealt saamegi jõudu. Kultuuriline/ikooniline tähendus: tähelepanu.

Punane – kõrgendab vererõhku ja hingamisrütmi, annab soojustunde. Punane hakkab kiiresti silma. Punase valguse tajumiseks kulub 0,02 sekundit. Sinise tajumiseks kulub 3 korda enam aega. Punane on võitluse, kire ja armastuse värv. Punane kutsub ja tundub olevat lähedal. Loodus on punasega tagasihoidlik, kuna suures koguses võib see tekitada ärritust ja õhutada rahulolematust. Kultuuriline/ikooniline tähendus: häire, oht, kuumus.

Sinine (pilk taevasse) – psühholoogiline äärmusvärv, mis süstemaatiliselt muudab nägemusmuljet. Sinine jätab kaugele nägemise tunde. Sinine värv soodustab tõsist

arupidamist. Sinine on vaimse tasakaalu värv. Kultuuriline/ikooniline tähendus: kindel, kuninglik, mugav.

Hall – mets muutub läbi selle värvi hallikaspruuniks ja kuidagi nukraks. Inimhingele mõjub hallikaspruun troostitult ja rõhutavalt. Hall on passiivsust väljendav värv. Kultuuriline/ikooniline tähendus: vana, kantud, luitunud.

Valge – kui kogu mets on kattunud valge vaibaga, ka taevas on valged pilved. Valge on segu kõikidest värvidest. Kultuuriline/ikooniline tähendus: puhtus, täiuslikkus.

Mets on andnud sulle mäel sedapuhku värvirikkuse, mis tasakaalustab sinu tunnetusliku värvivajaduse ja see värviline energia annab jõudu. Metsast oled saanud ka uue mõtteaine: mida teha, et meie, inimesed, metsaga suheldes kultuursuse säilitaksime. (4.1., 34-37)

Värvide mäng Roela mäel.

8 ROELA MÄNNIK KUI VÄÄRISELUPAIK

8.1 Vääriselupaikade kaitseks

Inimese elupaik iseloomustab kõikjal vedelev praht: avalikesse kohtadesse maha pillutud esemed ja jäätmed. Ilmselt on siit pärit inimese tahe koristada ka maha kukkunud lehed, oksad, puud ja seda tehes õnnelik olla, et nüüd ometi on park ja kodumets korras.

Vinni valla arengukava keskkonnakaitse arengueelistusse on kirjutatud vastuolulised tegevused, mille eesmärgiks on säilitada maastiku ja elustiku mitmekesisus; selle saavutamiseks tuleks parke, haljasalasid ja kaitstavaid loodusobjekte hooldada.

Arusaadav, et Roela elanikud soovivad isegi vääriselupaika kultuuristada ja arengukava täiendati tegevusega – tormikahjustuste likvideerimisega asula piires. Kahjuks pole enamiku elanike teadvusse jõudnud metsanduses juurutatud vääriselupaikade idee.

Parkide praegune tavapärane hooldus vähendab oluliselt liigirikkust: hävivad kaitsealuste ja dekoratiivsete taimede kasvukohad; hävivad päevaliblikate, laululindude, rähnide, röövlindude ja nahkhiirte elupaigad. Mis oleks aga park ilma lilledeta, liblikateta, lindudeta?

Kahjuks ei ole Mõdriku-Roela maastikukaitseala kohta kehtivat kaitse-eeskirja. Vääriselupaikade projektiga määrati Roela oosil asuv sürjamännik vääriselupaigaks.

Millised on antud männimetsa väärtused? Tähtsad võtmetunnused on jalal kuivanud puud, puutüükad ja kuivanud oksad vanade mändide võras; tormi poolt pikali heidetud jämedad puud ja lamapuud.

Maastikulistest võtmetunnustest tulevad esile nn järsakunõlvadega metsad oma mitmekesise mikrokliimaga. Suurima väärtusega on aukudega, piludega ja seest õõnsad puud, mida võivad asustada puudel kasvavad haruldaseks jäänud seemed. Rähnid on rajanud palju õõnsusi, mida asustavad põlismetsade asukad: suluspesitsejad linnud ja hiljem nahkhiired.

Parim vääriselupaiga liigirikkuse hoidmise viis on majandamisest hoidumine, st puistu kooslusi lubatakse areneda looduslikul viisil, inimese sekkumiseta.

Tavalistes tulundusmetsades napib surnud puidust, sest inimene viib tarbepuidu metsakooslusest ära, neist elatuvad elustiku liigid jäävad elupaigast ilma, satuvad punasesse rammatusse, kuni surevad hoopis välja.

Vanades metsades elavate seene-, taime- ja loomaliikide hävimise vältimiseks annavad oma osa üle seitsme tuhande vääriselupaiga Eestis kogupindalaga üle 19 tuhande hektari sh ka Triigi metskonna puistu 3RO085 pindalaga 31,7 ha Roela oosil.

8.2 Ürgse looduse võlu

Keset asulat asuv männik on inimestele avatud ja kergesti juurdepääsetav. Korras tuleb hoida juba välja kujunenud suusa- ja matkarajad, kelgutamise nõlvad ja vaated.

Vääriselupaiga võtmetunnuseid säilitades tuleb tormimurdu koristada vaid suusaradadelt, mujalt kujuneb rada lamapuust mööda või ehitatakse sild üle puu. Pidevalt tuleb koristada vähese keskkonnateadlikkusega inimeste poolt maha jäetud prahti. Radadele tuleks paigaldada istepinke ja prügiurne, tähistada looduse vaatamisväärsuseid õpperadadel.

Esile peaks tooma oosi geoloogilise ülesehituse ja selle kujunemislöö jääaja jõgedes; nõlvade erinevad kalded; suurte mõõtmatega ja omapärase kasvukujuga puud; sinilille kasvukohale iseloomuliku taimkatte; ürglooduse võtmetunnused vääriselupaigas.

Roela Põhikool peaks olema õnnelik sellisele looduse pärlile: sobib ju vallseljak ideaalselt koolimetsaks, sportimiseks, loodustundide läbiviimiseks, uurimistöödeks, õueõppeks igas aines.

Jalutamiseks ei ole vaja ülikorrastatud parki, palju põnevat näeb ka ürgse väljanägemisega loodusmetsas. Siin elavad isegi metskitsed, aasta ringi võime vaadelda erinevaid linde, sest linnud liiguvad meelsasti piki vallseljakut. Tervistav on männiku õhk, alati värske metsa lõhn, rahustav puude kohin ja lindude laul.

Loodusmetsa taastamiseks kulub mõni sajand, ürgmetsa taastada inimeste mõjualas on võimatu. Roela sūrjamännik on looduse pärl, mille üle peaksime uhked olema. Asjatundmatu loodusmetsa kultuuritamine ja hooldamine toob kahju liigirikkusele. (3.1.)

Rähnpesad 2004.

Roela oosi ürgne loodus 2004.

KOKKUVÕTE

Oma kodu-uurimistöös „Oos – Roela kultuuripildis XX sajandil“ sain teada, kui tihedalt on läbi põimunud mägi ja kultuur Roelas ning missugused väärtused peituvad selles. Väärtused oleksid järgmised:

- ajaloolis-kultuuriline – mäe hooldamine ja kaitsmine käsitleb endas sajanditepikkusi töötraditsioone, mis on tihedalt seotud rahvuskultuuriga;
- kõrge esteetiline – mäe kui ka üksikute liikide (lilled, linnud, puud) tasandil;
- rekreatiivne – väärtus puhkemaastikuna;
- teaduslik – oosi geoloogiline kujunemislugu jääaja jõgedes;
- hariduslik – keset küla asuv mägi on inimestele avatud ja kergesti juurdepääsetav ning tiheda seose tõttu kohaliku kultuurilooga siis loodushariduse andmiseks kui kultuuriloo õpetamiseks.

Seda tööd kirjutades sain teada palju uut oma kodukandist: oosi tekkelugu, legendid, suusarajad, mäed ja ehitused. Sain teada, kuidas Roela inimesed hindavad oma mäge, kuidas nad on hoidnud oma ürgmetsa-mäge.

Ka mina võin öelda, et Roela oos on vabaõhumuuseum.

KASUTATUD ALLIKATE JA KIRJANDUSE LOETELU

1. Kirjalikud allikad

1.1. Käsikirjad

- 1.1.1. Alavere, Gaidy. Kirjalikud mälestused. 2004. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.2. Alavere, Reet. Kirjalikud mälestused. 2004. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.3. Alavere, Tiina. Kirjalikud mälestused. 2004. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.4. Kippar, Tiiu. Kodukandinädal: Kodu-uurimistöõ/ Juhend. M. Tralla. Roela 1992. Lk. 2-3. Käsikiri Roela Põhikoolis.
- 1.1.5. Kõiv, Märt. Kirjalikud mälestused. 2004. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.6. Liiv, Pille. Kirjalikud mälestused. 2004. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.7. Matkapäevik. Kirjalikud mälestused. 1957. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.8. Merede, Arina. Kultuurielust Roelas läbi aegade I osa: Kodu-uurimistöõ/ Juhend. M. Tralla. Roela 1995. Lk. 3-31. Käsikiri Roela Põhikoolis.
- 1.1.9. Moor, Heiner-Markvart. Kirjalikud mälestused. 2004. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.10. Oitmaa, Kristel. Kirjalikud mälestused. 2004. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.11. Põllu, Hannes. Kirjalikud mälestused. 2005. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.12. Põllu, Kärt. Kirjalikud mälestused. 2004. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.13. Pärilin, Malle ja Jukolainen, Silva. Roela Tuletõrje Seltsi ajaloost 1909-1940: kodu-uurimistöõ/ Juhend. M. Tralla. Roela 1984. Lk. 6-7. Käsikiri Roela Põhikoolis.
- 1.1.14. Raudsepp, Ülo. Kirjalikud mälestused. 2004. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.15. Taurafeldt, Virge. Kirjalikud mälestused. 2004. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.16. Triigi metskond. Takseerikirjeldus. Kvartal RO085.
- 1.1.17. Tunne oma kodunurka. Lk. 1-25. Käsikiri Roela Põhikoolis.
- 1.1.18. Veeväli, Urve. Kirjalikud mälestused. 2004. Säilitatud Roela Põhikoolis.
- 1.1.19. Vilt, Mart. Kirjalikud mälestused. 2004. Säilitatud Roela Põhikoolis.

2. Suulised andmed

- 2.1. Keppart, Vello. Luua Metsanduskooli kutseõpetaja-metoodik.
- 2.2. Moor, Heiner-Markvart (sünd. 1929). Pensionär, elukoht Roela alevik, Lääne-Virumaa.

3. Perioodilised väljaanded

- 3.1. Keppart, Vello. Roela männik kui vääriselupaik// Virumaa Teataja. 2004. 23.märts.
- 3.2. Rohtmaa, Aivo. Puusepa järve lugu// Virumaa Teataja. 1999. 20. november.

4. Kirjandus

- 4.1. Metsandus Eesti Kultuuripildis. EPÜ AÜ Metsanduslik Uurimisinstituut. Tartu: As Atlex, 2000, lk. 34-37.
- 4.2. Eestimaa viimastel aastamiljonitel. Anto Raukas. Tallinn. Kirjastus „Valgus“, 1988, lk. 124-125.

- 4.3. Vahtral on sünnipäev sügisel. Hendrik Relve. Tallinn. Kirjastus „Valgus“, 1981, lk. 5-115
5. Internet
- 5.1. <http://www.kivilinn.tartu.ee/materjal/paint/varvid.htm>
 - 5.2. <http://www.sunsite.ee/loomad/Linnud/MOTALB2.htm>
 - 5.3. <http://www.sunsite.ee/loomad/Linnud/ERIRUB2.htm>
 - 5.4. <http://www.sunsite.ee/loomad/Linnud/CARCHL2.htm>
 - 5.5. <http://www.sunsite.ee/loomad/Linnud/TURPIL2.htm>
 - 5.6. <http://www.sunsite.ee/loomad/Imetajad/VULVUL2.htm>
 - 5.7. <http://www.sunsite.ee/loomad/Imetajad/metskits2.htm>
 - 5.8. <http://www.sunsite.ee/loomad/Imetajad/imindex.htm>
 - 5.9. <http://www.sunsite.ee/taimed/oistaim/nsiniin.htm>
 - 5.10. <http://sunsite.eenet.ee/taimed/oistaim/sinilill.htm>
 - 5.11. <http://sunsite.eenet.ee/taimed/oistaim/kylane.htm>
6. Fotod
- 6.1. Jaanson, Kaja tööd erakogust.
 - 6.2. Nurga, Tõnise tööd erakogust.
 - 6.3. Tralla, Asseri tööd. Säilitamine Roela Põhikoolis.